

Toponímia del Baix Maestrat en l'*Onomasticon Cataloniae*

Joan Antoni Verge Caballer
Institut Lluís Companys de Ripollet

Mira si hai corregut terres
que hai estat a Coratxà,
a Bel i a Castell de Cabres,
a Fredes i al Ballestar.

1. Introducció

La cobla popular citada com a paratext crec que és una bona introducció al treball perquè agermana les dues grans passions del mestre Coromines: la toponímia –la llengua– i l'excursionisme. Coromines va estar en tots els pobles esmentats per fer les seves recerques lingüístiques i toponímiques, però també va recórrer tots els pobles de parla catalana; per tant, el munt de cobles que es podrien fer seria enorme.

Entre les grans obres de Joan Coromines i Vigneaux destaquen el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana (DECat)* (1980-2001), el *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana* (1954-1957), *Entre dos llenguatges* (1977) i l'*Onomasticon Cataloniae. Els noms de lloc i noms de persona de totes les terres de llengua catalana (OnCat)* (1989-1997). Aquesta darrera obra, de vuit volums de més de cinc-centes pàgines cada un, que dedica el primer monogràficament a les Illes Balears i la resta als altres territoris catalanoparlants amb els noms ordenats alfabèticament, és l'origen del present treball. L'*OnCat* té com a finalitat recollir i analitzar, sobretot des d'un punt de vista etimològic i lingüístic, els noms de lloc i de persona –aquests darrers, en menor quantitat–. De tots els noms recollits –aproximadament 400.000–, va haver de fer-ne una selecció atenent al grau de dificultat en la interpretació etimològica, és a dir, que va treballar sobretot amb els noms més opacs (els que són més estranys als usuaris) i amb els d'etimologia més incerta (d'origen preromà o àrab i mossàrab) o, també, amb els que presentaven una dificultat menor; també n'apareixen alguns amb un significat més transparent, però han quedat sense comentar gran part dels noms que tenen un origen més clar. És per això que no tots els noms que va recollir Coromines apareixen posteriorment en l'*OnCat*. En cada entrada, amb el nom en majúscula encapçalant l'article, ens ofereix una indicació general de la situació geogràfica del lloc, la pronunciació popular, i alguna referència a la documentació antiga, si en disposa. A més, aporta altres topònims relacionats amb el principal de l'entrada, i fa l'estudi i la proposta etimològica del nom.

L'objectiu d'aquest treball és recollir tots els topònims de la comarca del Baix Maestrat que apareixen en l'*OnCat* a partir del buidatge dels volums II a VIII i acompanyar-los del que diu Coromines de cadascun. La finalitat és posar a l'abast de tothom aquest material perquè pugui ser consultat per totes les persones interessades, tant pels estudiosos de la toponímia com per altres persones no especialistes, entre les quals figuren especialment el professorat i l'alumnat; a qui pot ser útil a fi d'endinsar-se en el camp de l'etimologia a partir del treball d'un grandíssim expert en la matèria. No és el meu objectiu en aquesta ocasió comentar o valorar les interpretacions que fa Coromines, les quals, en alguns casos, a la llum d'estudis més recents, s'han de revisar; per exemple, els mossarabismes. Només en alguna ocasió m'he permès de fer alguna proposta indicativa.

En conjunt, en el Baix Maestrat en recull 582, entre topònims i antropònims. Per termes municipals estan distribuïts de la forma següent: Alcalà de Xivert, 73; Benicarló,

14; Càlig, 12; Canet lo Roig, 9; Castell de Cabres, 12; Cervera del Maestrat, 69; la Jana, 10; Peníscola, 35; l'actual terme de la Pobla de Benifassà, 105, els quals es distribueixen entre els antics termes de Bellestar (27), del Boixar (31), de Coratxà (15), de Fredes (13) i de la Pobla (18); l'actual terme de Rossell, 55, dels quals 25 de l'antic terme de Bel i 30 de l'antic terme de Rossell; la Salzedella, 27; Sant Jordi, 20; Sant Mateu, 39; Sant Rafael del Riu, 3; Santa Magdalena de Polpís, 18; Traiguera, 11; Vinaròs, 31; Xert, 26, i de termes generals en recull 14.

Els noms de lloc i de persona apareixen ordenats alfabèticament per termes municipals, que també hi figuren de forma ordenada. Primerament hi ha els topònims generals, l'extensió dels quals s'escampa per més d'un terme. Cal aclarir que, quan Coromines va fer les enquestes de camp, el terme de Bel era independent, però l'any 1972 va ser annexat al de Rossell. Passava el mateix amb els termes de Bellestar, Boixar, Coratxà i Fredes, que en el mateix any van ser annexats al de la Pobla de Benifassà. En aquests casos, els antics termes apareixen dins del terme al qual pertanyen actualment, però en apartats diferenciats.

De cada topònim o antropònim, que apareixen tal com els va transcriure Coromines, indico el volum en què apareix, la pàgina, la columna (a o b) i la línia en què es cita (per exemple: VII, 22a36); anoto la tipologia del topònim (partida, lloc o indret), si l'indica, i també la descripció o altres indicacions, si en dona. Si és aclaridora, també la pronunciació. No reproduïxo les referències antigues, en cas que hi siguin indicades. Finalment, dono la interpretació etimològica que en fa Coromines utilitzant normalment les seves mateixes paraules i respectant el seu redactat. En els casos que aquesta interpretació és molt extensa per la dificultat que comporta, he procurat resumir-ho copsant allò més essencial de l'explicació que en fa. Cal dir que Coromines és molt prudent a l'hora de fer la interpretació etimològica dels noms més difícils i es cura en salut començant amb un "deu ser," "probablement," "podria ser," que normalment no he consignat; en algunes ocasions, quan creu que l'explicació és molt clara, utilitza "evidentment." Per tant, en els casos més difícils, més opacs, no ho hem de prendre com una etimologia exacta o definitiva, tot i que l'immens saber lingüístic i històric de Joan Coromines ja és una garantia.

Com ja hem assenyalat a l'inici, aquesta passió per la recollida de noms de lloc no s'hagués pogut materialitzar sense una altra de les seves passions: l'excursionisme. I és que tota la seva recerca la va dur a terme caminant. Des de les seves primeres excursions, anotava tota la informació que li donaven els informants amb què es trobava, i les guardava. A partir de l'any 1953 es proposa la tasca de recórrer el territori d'una forma més sistemàtica per fer la recollida de noms. D'aquesta manera va recórrer més de 2000 municipis, que representaven més de 3000 pobles.

L'any 1961 va enquestar la comarca del Maestrat. Va començar el 12 de maig a Rossell i va acabar el 26 de juny a Atzeneta del Maestrat. Des de Rossell va continuar per Bel, el Bellestar de la Tinença, la Pobla de Benifassà, Fredes, el Boixar, Coratxà, [...] Castell de Cabres, [...] Xert, la Jana, Canet lo Roig, Sant Rafel del Maestrat, Traiguera, Sant Jordi del Maestrat, Vinaròs, [...] Benicarló, Càlig, Cervera del Maestrat, Sant Mateu del Maestrat, la Salzedella, [...] Alcalà de Xivert, [...] Peníscola i Santa Magdalena de Polpís. Els punts suspensius indiquen que va passar per pobles de les comarques veïnes que no són del Baix Maestrat.

Com que anotava, també, totes les excursions que feia, sabem on va fer nit en aquestes rutes per la nostra comarca, a més acompanyades del número de l'excursió: 709. Bel, 12-13 maig; 710. Mas de la Faixa del Boixar, 14 maig; 711. Coratxà, 15 maig; 717. Mola Gran de Xert, 31 maig; 718. Sant Jordi del Maestrat, 2 juny; 722. Càlig, 11 juny, i 725. Sant Benet d'Alcalà, 20 juny. Com ja hem comentat, anava d'un lloc a

l'altre a peu, i aprofitava per anar preguntant als pagesos, pastors i gent del país que trobava per informar-se dels noms de lloc, de les seves característiques i de la seva pronúncia, que anotava curosament en unes llibretes d'espiral metàl·lica. Les corresponents a aquesta zona són les que duen els números XXVII i XXVIII.

Per les anotacions i indicacions que apareixen a l'*OnCat*, sabem que va estar en altres ocasions en aquestes terres on havia fet enquestes parcials i no sistemàtiques. Així, l'excursió 159 la va fer al Tossal del Rei els dies 26 a 28 de març de 1932. La 237, al Tossal d'en/d'En Canader el 30 de desembre de 1934 i l'1 de gener de 1935. Al Bellestar, hi va estar en tres ocasions més: 1925, 1928 i 1957. Al Boixar, el 1934, i va visitar Bel l'11 de juny de 1968.

Pel que fa al nom de la comarca, escriu:

El Maestrat (V, 129a36), regió històrica. *Maestrat* 'ofici i jurisdicció del mestre', dit de diverses menes de divisions de l'organització dels ordes militars. Modernament el nom ha quedat reservat per designar la gran comarca nòrdica del País Valencià que pertanyia a la jurisdicció del mestre de l'orde militar de Montesa.

L'adscripció a la comarca del Baix Maestrat dels diversos municipis ve precisada en l'entrada del nom de cada població. Cal indicar que Sant Jordi, Santa Magdalena de Polpís, Sant Mateu i Sant Rafael del Maestrat no tenen entrada pròpia.

Respecte a la subcomarca de la Tinença de Benifassà (VII, 274b33), ens explica el significat de *tinença* com a circumscripció dels comanadors de Calatrava a les comarques del Matarranya i de Morella. Afirmar que una de les que es considera important és la de Benifassà,

que comprèn la part oriental de la comarca morellana, des d'Herbés fins a la partició de Tortosa (Bellestar, Fredes, Boixar, Castell-de-Cabres, antiga jurisdicció del monestir de Benifassà), avui usat encara, ja com a nom propi de comarca.

Com es pot observar, parla de la comarca morellana i no del Baix Maestrat o Maestrat. En les referències que dona per a situar els diversos topònims perquè quedi clar a quin terme corresponen, usa diverses adscripcions per a aquestes termes: així, el Bellestar el situa als Ports de Morella o a la Tinença; el Boixar, als Ports de la Tinença, als Ports de Morella, al Baix Maestrat o a la Tinença de Morella-Benifassà; Coratxà, als Ports de la Tinença o als Ports de Morella; Fredes, als Ports de la Tinença o a la Tinença, i la Pobla de Benifassà, al Baix Maestrat, als Ports de la Tinença o als Ports de Morella. Cal dir que l'adscripció dels pobles de la Tinença de Benifassà a la comarca del Baix Maestrat no va quedar clara fins anys més tard de les anotacions que en va prendre Coromines al 1961. Passa un cas semblant a Bel, que també formava part de la Tinença històrica, al qual adscriu al Baix Maestrat, als Ports de Morella o al Maestrat.

2. Topònims del Baix Maestrat

2.1. Topònims generals (que s'estenen per diversos termes)

Aiguaoliva (*barranc d'Aiguliva*) (VI, 28b6ss). Barranc que baixa de La Jana i Sant Jordi a desembocar entre Benicarló i Vinaròs. *Aigua* tindria el sentit de 'riu' i *oliva* per la quantitat d'oliveres del camp que travessa.

Rambla de Cervera (IV, 127a23). Només l'esmenta en referència a la serra Espinal. *Vid. te. Cervera*.¹

Riu Cervol (III, 366a12) (IV, 419b24). Apareix en cites textuales dels informants també com a Riu de Cervol. Segons Coromines, l'etimologia més fidedigna és la que relaciona aquest riu amb la Rambla de Cervera, amb el curs de la qual és proper i hi corre bastant paral·lel. Es tracta segurament del cas tan repetit de dos rius quasi bessons, que duen l'un un nom diminutiu o modificatiu de l'altre, doncs *CERVARIOLU o *Cerverol reduït a *Cervòl* per haplogogia. En tot cas, fonamenta la seva hipòtesi en la pronúncia popular *Cervòl*, que documenta en molts pobles de la comarca. Precisa que "una accentuació *Cérvol* és absolutament inexistent i del tot infundada." En una nota esmenta com Sanchis Guarnier era partidari de la forma plana i que, després d'una conversa epistolar, li va semblar haver-lo convençut. No va ser així, ja que en el nomenclàtor que va publicar l'IEC del gramàtic valencià el 1966 es va publicar "el disbarat *riu Cérvol*," que després ha passat a la *Gran Enciclopèdia Catalana* i a altres obres.

Irta (IV, 443a44), muntanya i barranc, entre Peníscola i Alcalà de Xivert. A la punta de dalt hi havia l'antiga "Torre de Cap d'Irta." Possiblement té un significat paral·lel al del poble d'*Erta* (a la Ribagorça), situat al peu d'una abrupta pujada. Aventura que deu venir d'un *ERCTA participi del ll.² vulgar *ERGÈRE, que correspon al ll. clàssic ERIGERE 'dreçar, posar dret, redreçar'. Suposa que, al canvi E en i, hi pogué ajudar potser el nexce complex -RCT-, però també podria ser per la influència del mossàrab o de l'àrab. Descarta cap relació amb el llatí antic HIRTUS.

Riu de la Sénia (VII, 104a10). De l'àrab *sāniya* 'sénia, molí', prové el nom actual *sénia* 'màquina d'eleva aigua', del significat del qual rep el nom la població de *la Sénia*, al Principat de Catalunya, a la vora de la qual passa el riu.

Sovarra (VII, 174a13), en el Baix Maestrat. Anota que ho ha sentit a Bell-lloc [que no és al B. Maestrat]. Entorn de Bell-lloch i pobles veïns, recordo una vasta regió desèrtica en terra molt seca, de garrigues, fins a l'assoleuada i sorrenca platja de la mar. Probablement de l'àrab *subbar*, col·lectiu corresponent al nom d'unitat *subbâra* 'atzavara', que és la vegetació més pròspera en aqueixos paratges.

Lo Vilà (II, 274b5). Apunta que en tots els termes del Baix Maestrat ha recollit, com a apel·latiu o genèric toponímic, la forma *Auvilà* o *Lo Vilà* amb el sentit

¹ En el cas que el significat del topònim ja hagi estat explicat en un altre lloc, s'indica el terme en el qual ha aparegut aquesta explicació.

² Les abreviatures utilitzades en el treball són: ll. = llatí; pl. = plural; NP = nom de persona; NPP = nom propi de persona; NLL = nom de lloc; te. = terme, ss = [pàgines] següents.

d'olivar, afectat per metàtesi. *Lo Vilar* (VIII, 15a22), Baix Maestrat. Resulta del canvi per metàtesi de *L'Oliver*.

Aquest topònim no està localitzat en un terme concret: *Atemí* (II, 268b30), partida del Maestrat, entre Sant Mateu i Morella. Ens adreça a l'article sobre el nom de la població de *Vilatenim*, a l'Empordà, i a la partida *Almatími*, de Benissa. Ens dirigeix a buscar l'origen etimològic en un regueró de noms provinents de NPP aràbics portats per mossàrabs que es refugiaren al Nord: els *hispani*. En tots dos casos, i hem de considerar que en el nostre, els fa procedir de la famosa tribu de l'Àrabia, els *Tāmīnī*, i el gentilici *at-Tāmīnī*.

Els topònims que segueixen tots són antics, extrets d'un document de 1547 i situats a la Tinença de Benifassà. Són tots noms d'assegadors, o assagadors, perquè ho escriu de les dues formes, que són vies per a transitar els ramats.

Assagador de la Barcella (II, 347a6). Hipotetitza que es devia encaminar a la *Barcella* de Xert, que és 12 km al sud de la Tinença. *Vid. te. Xert*.

Assagador de La Barbiguera (II, 345b3). Afirma que deu ser la continuació del mateix assagador que recull, com a tal o com a nom de partida rústica, en la forma *La Barbiguera* a Sant Jordi del Maestrat i *La Barbeguera* a Traiguera, i com a Barranc de *La Barbeguera* a Sant Rafael. Com que un assagador és el camí tradicional i antic que segueixen les ovelles; és clar que aquí tenim un prolongament mossàrab del llatí (VIA) VERVECARIA, derivat de VERVEX/-ECIS 'ovella'. En la forma antiga en -q- es conserva encara sorda la -CA- mossàrab.

Assagador de la Botja (III, 104a10). Del nom de la planta. Es remarca que l'escriptura com es recull és acastellanada, *botcha*.

Assagador del Marfull (V, 197b40). Derivat del nom català de planta *marfull*, MILLEFOLIUM, nom de l'*Achillea Millefolium*.

Assagador de Moró (V, 402b47). Suposa que no és gaire difícil que prengui el nom de *Els Morons*, partida muntanyenca de la Serra d'En Galceran i també fora concebible que aquest assagador conduís a *Moró*, veïnat i antic castell de Vilafamés, i que els pastors, sabent-ho, li donessin aquest nom. L'etimologia de *Moró* seria un nom de persona *MAURO -ONIS.

Assagador del Teraire (VII, 196a20). De l'àrab *ṭīrar* 'els marges', el diminutiu d'aquesta paraula seria *ṭuráirä* 'marginet, petit límit'.

Es pot donar el cas que alguns accidents orogràfics només consten en un terme municipal, sobretot en els que són limítrofs. Caldrà revisar també els termes veïns on es podrà trobar la referència.

2.2. Terme d'Alcalà de Xivert

Alcalà de Xivert (II, 94b7), poble. *Alcalà* prové de l'àrab *al-qal a* 'el castell'.

Xivert (VIII, 135a52), castell i *Avenc de Xivert* (VIII, 135b35). Dona dues possibles explicacions etimològiques: una d'origen preromà EŠE-BERRI-TI 'casa nova', on TI seria un sufix locatiu; i una altra a partir del nom mossàrab d'origen romànic, EXAPERTU 'badat i partit entre timbes'. El prefix EX- indicava paratges de naturalesa infractuosa, que salta a la vista perquè el terreny que envolta el lloc és ben accidentat. La pronunciació morisca de A (*ä*) era *e*, que posteriorment es

tanca en *i*. El fet que es trobi *v* en la documentació antiga no s'oposa a la -P- de APERTUS, ja que la -b- de mots àrabs i moriscos es canvia regularment en -v- catalana. Coromines considera versemblant que la causa del nom del castell es trobi en l'avenc que hi ha al costat i que aquest avenc va ser eixamplat ('eixobert') per a transformar-lo en sitja de blat.

Alcossebre (II, 105a51). També té etimologia aràbiga, ja que procedeix de *al-quṣáiba*, diminutiu normal de *qásaba* "castrum" 'vila, capital, la part principal d'un país', de l'arrel panaràbiga *qṣb* 'tallar, partir, escapar', d'on es pot deduir el significat de 'tros principal o part central', 'castell d'un terme', aquí, però, com és el diminutiu, podem entendre 'vileta' o 'castellet'.

Bassa d'Asmet (II, 30a25), *Bassa Asmet* (II, 261b48) (II, 446a9). Nom de lloc provinent d'alteracions de l'antropònim àrab *Áhmād*, que s'accentuava en la final segons el sistema hispanoàrab (*ahmād*). Els moriscos pronunciaven la *s* a fi de síl·laba com una aspiració (a la manera andalusa), de manera que ultracorreccions de *hm* en *-sm-* (en aquest cas *-zm-*) esdevenien corrents.

L'Alberic (II, 81a26). Del nom propi germànic molt corrent *Alberic*, de ALB(I) + RIK. En descarta cap origen aràbic.

Alió (II, 144a10), partida. De l'àrab *al-cuyûn* 'les fonts'.

Artola (II, 259a41), partida, vora la via, més enllà del riu Segarra o de les Coves. De l'àrab *at-tûlâ* 'la més llarga, la de més talla' femení del comparatiu de l'adjectiu *ṭawîl* 'llarg'. En lloc d'*aṭ-tûla* els moriscos devien pronunciar *al-tola*, d'on provindria *Artola* dissimilat.

Ascla (II, 259b47), partida. De l'àrab *cáskar* "exercitus," i després ell i els seus derivats prenen el sentit de 'soldadesca', 'campament' i 'expedició militar' que s'ha documentat especialment en la forma *cásqara*, molt adequada com a base fonètica del femení *Ascla*.

Corral d'Aspalàrges (VI, 138b31). Ho relaciona amb el topònim *Les Pallargues*, del poble de la Segarra, i amb altres del centre de Catalunya. Del llatí PALEARES 'cabanes amb sostre vegetal' (palla o d'altres). D'aquesta paraula vingué *Les Pallargues* i, aglutinant-s'hi *es* de l'article, esdevingué *Les Espallargues*, com apareix en part de les mencions antigues. Aquesta interpretació dona una explicació a l'origen d'aquest topònim, però caldria esbrinar si no prové d'algun antropònim.

Baixauli (II, 313b2), cognom. L'esmenta com a recollit per *AlcM* [= *DCVB*] en aquesta població. Indica que es tracta d'un nom d'origen morisc. Format amb (*A*)*bu-*, però en la forma de cas complement genitiu (*A*)*bi-*; a còpia d'usar-se en combinacions com *Ibn Abi + x* ('fill del de...') els moriscos sovint generalitzaven l'ús de *Bi-* o *Be-* isoladament. Possiblement es basa en el mateix nom que a Algèria apareix en la forma *Bu-šaclī* i pronunciat *Bouchali*. Sense el *Bu-* trobem molt estès aquest nom i altres de l'arrel *šcl* 'flama'. Podem admetre que, pronunciant *bi-šácli* en el vulgar valencià, el so velar profund de *cain* aràbic seria imitat aproximadament com *aw*.

El Baldomet (II, 323a23), partida. Del ll. VALLIS DE ULMETO 'vall de l'omeda, vall dels oms'.

La Barcella (II, 347a10). Clot on s'hi posa aigua quan plou, entre Alcossebre i l'Estopet. El nom ve de l'atuell de mesura *barcella*, per comparació d'un clot o conqueta entre penyes.

Barranca (II, 355b3). Derivat de *barranc*. Coromines el considera un nom rar en català, ja que no es gens comú que es presenti en forma femenina. Apunta que ja era un mot mossàrab.

El Bassot (II, 371b54) i *Carrerassa del Bassot* (II, 371b54). Derivat de *bassa*.

Cova de Bedissa (II, 388b14). Segons Coromines deu ser àrab *bajt 'îsà* 'casa o estatge de Issa', nom de persona. Com que *'îsà* és el nom en àrab de Jesús, considera que podria ser el lloc on habitava algun eremita cristià en temps de la dominació musulmana.

Biscarro (III, 23a18), cognom que es va escampar ja en el s. XIII als llocs poblats de catalans. Té el seu origen en el topònim *Biscarri*, antic poble avui en ruïnes a la comarca del Pallars Jussà. Aquest topònim té un origen basc *bizkar(ra)* 'lloma', 'punt culminant'. És probable que en l'època medieval alternessin les formes *-arri* i *-arro* i així va quedar en el NP.

Barranc de Bòtes (III, 102b42). Probablement, nom d'origen mossàrab o suspecte d'arabisme, segons indiquen la *o* tancada i la manca de *l*. No assegura, però, si el significat és el de 'cúpula, volta' o bé 'revolt de camí o de corrent d'aigua'.

Pla del Bou (III, 104b47). Paratge on pasturen o són alimentats aquests animals.

Basseta de Bri (III, 120b60). Probablement de *bārīni* plural de l'àrab *bornī*, una de les menes de falcó molt habituals a la Península. Era natural que els moriscos convertissin el plural àrab en el plural català **Berines* que es contrauria en *Brines*. D'altra banda *berīni* degué ser catalanitzat en *Berí*, i contret en *Bri*.

Cap Corb (VI, 372b7). Només esmenta aquest topònim quan parla de *Lo Reng*, que situa dins d'aquest lloc, a la costa d'Alcalà.

Cocó el Cambrero (III, 212a14). Del ll. CAMERA, -ARA 'volta, cúpula, graner'. Aquest topònim en concret diu que podria ser un mossarabisme germà del castellà *cambrón, cambronero* 'arç'(crabron?).

Cometa del Caragolí (III, 256b35). Derivat de *caragol* en el sentit de 'marrades o revolts d'un camí o altre conducte'.

Barranc de la Carrera (III, 287b34), partida. Del català *carrera*, que prové del ll. vulgar **CARRARIA*, 'camí per a carros'. Suposa una substantivació de l'adjectiu *CARRARIUS* en la combinació *VIA CARRARIA*.

Pou de la Cassola / de la Cassoleta (III, 302b25), dins la vila. Fa pensar en un origen a base de la idea d' 'olla, cadolla, gorja', format amb *cassola*.

La Catxapera (III, 342a32), partida. Del català dialectal *catxap* 'conill jove', mot d'origen incert.

Cova'N Cubells (III, 476b38). Del nom comú *cubell*, derivat del llatí CŪPUS, probablement amb significats més propis de la toponímia, com ara el de ‘cup de trepitjar raïm’. Afegirem que caldria comprovar si prové d’un nom o cognom de persona.

Clot del Duménge (IV, 22a23). Del ll. DOMINICU ‘dominical, senyorial’, domini d’un senyor.

Estopet (IV, 163b39), partida. Derivat del ll. STUPPA ‘estopa’, més concretament d’un nom col·lectiu en -ETUM.

Fatxal (IV, 199b25). Coromines ens diu que és el vessant que dona a mar, a les muntanyes de la costa d’Alcalà de Xivert (entre Alcossebre i Peníscola, entre sant Benet i la cota 141 d’IGC [Instituto Geográfico y Catastral]: “allí és a Fatxal” li digueren els informants d’Alcalà. Del ll. FACIALIS ‘relatiu a la cara’, potser en el sentit de ‘cara d’un objecte’.

Favuquello (IV, 203b1), partida rústica. Diu textualment “nom mossàrab d’intrigant aspecte.” Ho relaciona amb el mot asturià *fabuco*, que fa referència a un llegum. Es pregunta si no podria ser un derivat mossàrab de FABA en relació amb els *fabucos* asturians o algun derivat mossàrab en -ICARE, que en català serien *favons* o *favolins*. També podria vindre de **Facuvello* amb metàtesi. I encara planteja que “si aquest supòsit tingués més base que no en té podríem imaginar que vingués de *foco vello* ‘fogar, llar, habitatge antic’.”

Mas de Fideli (IV, 215b6). Sembla una variant del valencià antic *fodelí* ‘manifasser, el qui es fica on no el demanen’, derivat de l’àrab *fudūli*, del mateix significat; probablement, almenys en part, hi ha hagut un encreuament amb el mot *fideu*, en el sentit àrboromànic de ‘desbordament, sobreeixida d’un torrent’, que degué formar-se amb un verb *fidear* ‘créixer, sobreeixir’, derivat de l’àrab *fād*, del mateix significat.

Barranc del Forcat (IV, 265a33). Del ll. FŪRCA ‘forca’, amb la idea bàsica de bifurcació.

Corral de l’Home (IV, 420a48), partida. Quan es tracta de cims i puntes de muntanya, el nom els ve d’una penya erecta comparada a la silueta d’un home. Potser aquesta és l’explicació d’aquest topònim.

Llampa (V, 34b13). Nom propi recollit per Coromines al terme d’Alcalà. Prové del grecollatí LAMPAS (-DIS) ‘llàntia’ ‘brillantor’.

Lo Llom de Maio (V, 131a46). Del ll. MAJOR ‘major’ amb la -o conservada d’acord amb la fonètica mossàrab.

Racó de Màneg (V, 162b36). El comenta dins de l’entrada MÀNEGA, amb el sentit de ‘faixa allargada de terreny’. Apunta que al País Valencià designa un reclau allargassat que fa un terme, internant-se dins d’un altre.

El Medixer (II, 157a15). En l’entrada ALMEDIXER (nom de lloc de l’antic te. Vilanova d’Alcolea) ens diu que el topònim *El Medixer* d’Alcalà és el mateix que el d’Alcolea perquè els termes són pròxims. L’ètimon és *māsāğir* ‘planter, sementer’, que forma el plural *mašāğir*. Hi ha imela de la *ā* que, pel fet d’estar inclosa entre les tres palatals *š*, *ğ*, *i*, arriba al grau extrem (*i*) de la imela

granadina. Hi degué haver la transposició $\check{s}-\check{g} > \check{g}-\check{s}$, si bé seguida de la dissimilació $\check{g}-\check{s} > d-\check{s}$.

Menguilla (V, 277a21). Potser del superlatiu islàmic *minqal il-Läh* com en Fondegulla, de l'arrel *mql* "fons d'un pou," amb la idea de 'conca, recipient' que ha passat a 'vall o fons inundat' o 'conducció d'aigües'.

Aigüera de Montull (V, 295b6), partida. De l'àrab *manṭûl*, participi passat de l'arrel *nṭl*, 'humidificar'.

Corral Moia (mòia) (V, 303b51). Pot provenir de l'àrab vulgar *muja* 'lloc aigualós'.

Montconte (VII, 413a35), partida. Només l'esmenta com a exemple d'ultracorrecció en la pronúncia, ja que va sentir pronunciar *monkónter* amb *-r* afegida.

Les Mont-reales (V, 374a40). Nom de persona. De MONTEM REGALE(M) 'muntanya pertanyent a la jurisdicció reial'.

Barranc i cala Mundina (V, 357a17). Ho relaciona amb els topònims *Montí* (a Onda) i *Montino* (a la Serra d'en Galceran i a Lluçena). Insinua que si els topònims esmentats vénen de l'àrab *mutin* 'enfangat', 'lloc ple d'argila', amb propagació de nasal, Mundina pot ser el mateix en forma femenina, i amb el *ṭ* sonor de l'àrab imitat com a *d*. I afegeix que és un "bon nom per a un barranc i una cala, llocs terrosos però coberts d'aigua."

Roca o roques Pardes (VI, 162b21). Aquest adjectiu de color no fou solament castellà, segons Coromines, sinó també mossàrab, i que, d'aquest, ha quedat fixat en la toponímia.

Llom dels Pavies (VI, 176a32). Suposa que pot provenir de *pavia*, nom d'una varietat de presseguer. Afegim que el nom comú va poder donar lloc a un renom o cognom que va ser l'origen del topònim que comentem.

Corral de Punyós (IV, 141a58). Considera *Punyós* com a nom propi de persona i es pregunta si no seria el malnom d'algú que es vanta del seu 'cop de puny privat'.

Lo Quart (VI, 311b2), partida. Respecte a aquest topònim, Coromines afirma que no té indicis per opinar. Sobre *Quart* d'altres contrades ens en dona diverses possibilitats: la distància a un lloc conegut de quatre milles (el QUARTO MILIARIO d'una via romana), de quart en sentit agrimensori 'una quarterada' o bé de paratges d'un camí on cal posar un quart cavall al vehicle.

Regalfarí (VI, 323a15), al peu del coll de Murs, un quilòmetre abans d'arribar-hi, a l'esquerra de la carretera de les Coves. El relaciona amb un *Rafalgarí*, antic poble de la Tinença de Benifassà, a la ratlla de les comarques de l'Ebre, del qual considera homònim, tot i que amb metàtesi; de fet es trobava al terme de la Sénia (Montsià). Compost de l'àrab clàssic *raḥal* i de l'adjectiu *gārī* 'pertanyent a coves o balmes', 'balmat' o 'escampat de coves ací allà'. Esmenta dues possibilitats més que descarta perquè el topònim "es troba en el camí i prop de Les Coves de Vinromà i que en el terme d'Alcalà hi ha moltes cavitats i avencs de ressonància (*Xivert!*) i coves famoses i habitades en temps dels moros."

Llom del Raspall (VI, 345a22), “on el qualificaren de nom ja antic,” “és un turonet de 210 alt. a la ratlla de Torreblanca, bastant rost, perquè puja 100 m. en un espai de 300.” Potser de *RASPARIUS en part dissimilant la segona R en *l*, en part eliminant-la per una dissimilació molt antiga.

Basseta dels Rebolcadors (VI, 359a3). Fa referència al ‘planell vora un camí muntanyenc on el traginer deixa reposar i expansionar-se les bèsties’, derivat de *rebolcar*.

La Redonda (VI, 313a34) (VI, 419b40), partida. Del ll. ROTUNDA ‘la rodona’ amb el significat de paratge ample i arrodonit, amb la conservació mossàrab de -ND-.

Lo Reng (VI, 372b7). Del mot bàsic i antic que val per ‘rengle, filera’. Sovint especialitzat per a rengleres d’oliveres i plantes semblants.

Ribabaques (VI, 351b1), partida. Potser de l’àrab *rîf al-bâqar* ‘la ribera del vacum, de les vaques’. També es podria pensar en l’alternativa *rihá*, o, d’altra banda, en un mossarabisme, de RIPA OPACA ‘riba obaga’ (si bé hi hauria contradicció entre la conservació de la sorda -C- i les -b- precedents).

Les Clapes de la Sanxa (VI, 454b40), “entre roures i clavills.” Del col·lectiu ll. SENTICETUM ‘espinar, esbarzerar’.

Coves del Saldó (VII, 14a50). El saldo és una arenisca més o menys fina, sovint rogenca o cendrosa, o bé pulverulenta, vora els rius. Del ll. SABULO, -ONE, derivat de SABULUM ‘sorra’.

Riu Segarra (VII, 76b59). És un dels noms que s’ha donat al que passant per les Coves de Vinromà desemboca a mar al SSE d’Alcalà de Xivert. Podria ser una variació de *Segarra* que Coromines considera que procedeix del basc comú – adoptat per l’ibèric– *segarr* (pronunciat *segarra*) ‘la poma’, ‘la pomera’. Referent a les fonts que esmenta amb aquest apel·latiu, afegeix que potser es deu al fet que hi hagués abundància de pomeres als seus voltants per estar en lloc ben regat.

Seguer (VII, 84b54), partida. De l’àrab *ş agîr* ‘petit’.

Llom des [sic] Selles (sélles) (VII, 90a55). Sella és un dels termes més populars en tot el País per designar les collades, que relaciona amb la ‘sella de cavalcar’, amb la qual hi ha una clara comparació de forma.

La Solsia (VII, 172a43). De *solsida* ‘esfondrament de terres, de roques, etc’.

Lo Tòlec (VII, 196b1), partida. Potser al·lusiú a escòries o terrall d’unes mines, una guixera o una ensulsiada. Ben conegut l’àrab *talq* ‘guix, talc’. Sigui partint d’un *tuluq* o bé de *talqa* ‘rebuig’.

Els Tasaros (VII, 198a21). Sembla provenir de TENSARIUM, ‘indret on s’estén la roba, o on es posen fruites a assecar’.

Les Talaies d’Alcalà (VII, 210b40), serralada que separa la plana de Sant Mateu i la vall de les Coves de la vall d’Alcalà. De l’arrel àrab *t-l-c* ‘estar a dalt’, ‘estar a l’aguait’ ve la paraula *talâyic talaia* ‘torre on es posava el talaia, el sentinella diürn’.

Pou de Torrat (VII, 310a52). De l'àrab *turrāt*, plural de *ṭurra* 'marge, vora, vorera', en el sentit de trobar-se al límit del terme.

Tureta (VII, 363b51), cognom. Ho relaciona amb el cognom *Tur* balear i afegeix que els dos són d'herència mossàrab. Seria una forma mutilada de *turo* 'pedra tosca', que per influència aràbiga fa desaparèixer *-e*: mossàrab *ture* > arabitzat *tur*.

Mas d'Ullet (VII, 379a53). Considera que deu derivar d'alguna accepció del mot *ull*, però que no està relacionada amb 'deu d'aigua', lloc per on surt l'aigua a l'exterior.

Corral de Vallets (VII, 398a35). Diminutiu de *vall* amb el significat 'sot, fossat, excavació longitudinal', provinent del ll. VALLUM 'estacada', 'lliça entorn d'un clos', 'muralleta de terra o pedra'.

Valldàngel (VII, 411b44), vall, rambla, poblat desaparegut i serra. Comenta que el nom haurà passat de la vall a la serra i posteriorment al poblat. Assenyala diverses pronúncies, tant recollides a Alcalà com a pobles veïns. Pensa que potser hi hagué alguna capella o santuari que ocasionés el nom, o potser del santuari de la Mare de Déu dels Àngels de Sant Mateu, que es troba a uns quilòmetres al nord. L'única objecció al que s'ha dit seria la possibilitat que vingués del nom *Verdanxa*, car és versemblant que tinguin origen comú (fa referència al nom Sierra de *Valdanxa* que apareix en alguns mapes).

Corral de Xertes (VIII, 126b44) . Amb prudència escriu Coromines que "si no m'enganyo ve d'uns pastors que els deien 'Els Xertes'." Sembla que sigui l'antic gentilici de la gent de Xerta [al Baix Ebre]."

Los Ximilles (VIII, 102b11). Sembla un cas del "superlatiu islàmic" *čim il-Läh* 'el bell cim'.

2.3. Terme de Benicarló

Benicarló (III, 274a6), poble. "Es pot explicar com una pervivència del romànic anterior a la irrupció sarraïna. Derivaria de PINNA KASTLON o PINNA CASTULŌN 'roca dels forts o turons fortificats', o qui sap si d'uns castells o *castrum* romans, probablement d'un genitiu arcaic en *-ŌN*. Desmenteix l'etimologia aràbiga.

Les Alcores (II, 104b54). De l'àrab *al-qūrā* 'les alqueries'.

El Bovalà(r) (III, 107a34), partida. Derivat de *bou*. És el lloc on pasturaven aquests animals.

Les Cadolles (III, 177a26), partideta. Oït *kodóJes* per Coromines. D'una base *CATULLA d'origen incert hauria sorgit la paraula *cadolla* 'clot ple d'aigua obert en una roca'.

Carabasso (III, 256a40), partida. És probable que sigui derivat de *crebassa* 'clivella, grossa esquerda feta a terra' o que resultin d'un encreuament d'aquest amb *carabassa*. En aquest cas, indica que tindria una desinència mossàrab.

Lo camí Kalà (Alcalà) o *camí Xivert* (VIII, 135b30). El primer nom li'l donen quan passa per dins la vila, però quan passa pels afores l'anomenen amb el segon. *Vid. te.* Alcalà.

Barranquet de Pàndols (VI, 151b31). Del ll. PANDUS ‘convex’, amb conservació de la -D- del grup -ND-, com era normal en fonètica mossàrab. La -l s’adherí a la -o com en d’altres noms de lloc d’aquesta zona.

Sènia del Pardalero (VI, 159b23). D’un nom propi, derivat de *pardal*.

Barranquet de Polpís (pulpís) (VI, 253a22). *Vid. te.* Santa Magdalena.

Surrac (VI, 453a18), partida (que s’estén pels termes de Traiguera, St. Jordi, Càlig i Vinaròs), lo *pou de Surrac*, i com a nom de barranc, lo *Surrac*. Ha de venir de *surrac*, variant aràbiga de *xerrac*.

Finca de Ràfi (VI, 327b7). Potser de l’àrab *rafiq* ‘compare, company’, amb caiguda de -q final, com passa en els arabismes. També podria derivar d’un adjectiu *nisba* femení *raffiya*, derivat de l’àrab *raff* ‘caire, línia extrema’. Afegeix que hi ha hagut en català barreja i confluència de noms amb aquestes arrels i també de l’arrel àrab *rfc* ‘alçar, aixecar-se’, de la qual provenen els adjectius *râfic*, *raffâc*.

Sorlí (VI, 456b7), cognom patrici o arrelat. Diu que resulta de la dissimilació de *Saornín*, -ina, del ll. SATURNINUS, amb un tractament (-T- > Ø) molt suspecte de ser manlleu del francès del Nord. Comenta un poc més avall que també ha trobat aquest cognom a Sant Llorenç de la Salanca, al Rosselló, probable origen del cognom.

Séquia de Tamanya (VII, 197a45). En un principi diu que sembla del català antic *tanmany* ‘tan gran com’, però li xoca la construcció amb *de*, sense comparació. Sospita, aleshores, que pot ser un arabisme: *sâqiat al-ma’ain* ‘la séquia de les dues aigües’; la *l* de l’article àrab *al-* sovint s’esvaeix, i aglutinant-se el *ta marbuta* es transforma en *séqiat-amain*, afegint-se la -a pel gènere femení de *séquia*.

Tàpia (VII, 228a25), partida. Del ll. vulgar *TAPIA, probablement d’una arrel TAP-creada sobre el so de piconar materials, amb petits xocs, tornant-los compactes (DECat VIII 289b32-40).

2.4. Terme de Càlig

Càlig (III, 193b14), poble. Del ll. CALĪCEM ‘llit sec d’un riu’. Ens diu que *Càlig* és la forma mossàrab amb *ĉ* < CE i conservant la *i* posttònica.

Foia dels Bovalars (III, 107a48). *Vid. te.* Benicarló.

Lo Pont de Forés (IV, 256b12), pas cobert dins del poble. Del nom del llinatge *Forés*, que té l’origen en la població de *Forès*, a la Conca de Barberà.

Coll des [sic] Forques (IV, 264b8) Possiblement sigui “de les.” Del plural del ll. FŪRCA, l’accepció original era ‘forca (pagesa)’, i d’aquí, ‘pal clavat a terra i bifurcat per dalt, per penjar-hi els condemnats’. La idea de tots els derivats és la de bifurcació.

Pla de les Llacunes (V, 26a29). De *llacuna* ‘estany de dimensions reduïdes’.

Pla del(s) Marins (V, 199b22). Inclòs dins de la sèrie II de l’article *MARÍ*, dels quals comenta que la major part dels noms d’aquesta sèrie contenen el mot en el sentit secundari de lloc inundat, ple d’aiguamolls.

Serret (V, 384b21), cognom. De l'arrel àrab *srr* que donà *särrât* 'les alegries'.

Els Poueriols (VI, 84a51), partida. Ve de *Pou de n'Oriol*. El nom propi *Oriol* prové del llatí AUREOLUS 'ros-rogent, dauradet'.

Peiró de Pàndols (VI, 151b32). *Vid. te.* Benicarló.

La Picossa (VI, 220b49). El considera un derivat oronímic mossàrab femení dins de l'article *pic*, amb el significat 'cim de muntanya'.

El Poatx (VI, 287b56). Del ll. PUTEOLUM 'pouet', diminutiu de PUTEUS, que més que a un vertader pou, pot fer referència a un dels engolidors que es produeixen en les zones pantanoses. En aquest cas, s'ha eliminat -TI-, com en català, però presenta un tret fonètic mossàrab, la presència de č.

Mina de Salero (VI, 453a48). Apareix dins d'un article on es recullen mossarabismes en *S-* inicial. No dona, però, altra explicació al nom que la descripció: "on es caven terres salines usades per a ciment."

Sorli (VI, 456b7), cognom. *Vid. te.* Benicarló.

La Tira (VII, 275b40), bancal. En toponímia designa paratges de forma acarrerada, derivat del verb *tirar*.

2.5. Terme de Canet lo Roig

Canet lo Roig (III, 237b8), poble. Canet procedeix del ll. CANNETUM 'canyar, lloc poblat de canyes'. "Se'n diu 'lo Roig' pel color roig viu del seu terreny arenisc.

Los Aldufos (II, 113a3). De l'àrab *duffa* amb el significat 'comporta d'una presa o séquia', 'ventalla d'una porta'.

La Barcella (II, 347a20), nom de lloc. Es deu referir a la del terme de Xert. *Vid. te.* Xert.

Basseta Biscarda (III, 23a56). Possiblement del basc *bizkar(ra)* 'lloma', 'punt culminant'. El que el porta a tal deducció és que la variació -rr- en -rd- és un fet que només es registra en mots d'origen preromà, que ens hauria arribat a través del mossàrab.

Cloterea (III, 390b35), partida. El mateix Coromines el considera "nom difícil d'explicar i ben curiós." Apunta que pot ser compost mossàrab (arabitzat) de *clot* amb el NP germànic THEDERED.

Los Montes (V, 342b39), partida. Del ll. MONS, MONTIS, 'muntanya', que ha conservat la -e final per mossarabisme.

Lo Planjover (VI, 235b30). Compost derivat del ll. PLANUS, -A, -UM. Segons Coromines es conserva la -n per un ús proclític. Apuntem la possibilitat que sigui una contracció de *Pla d'en Jover*.

Fonteta de Sigarra (VII, 76b57). *Vid. te.* Alcalà.

La Talaiola (VII, 210b49), cim. *Vid. te.* Alcalà.

Mas dels Xèros (VIII, 123a8). Derivat en part de *xera* i en part de creació expressiva. Al *DECat*, explica que *xera* seria un manlleu del francès antic *chiere*

‘CARA, semblant d’una persona’ i d’aquí ‘fer bona cara’, ‘bona acollida que es fa a algú’.

2.6. Terme de Castell de Cabres

Castell de Cabres (III, 313b10), poble. “En el sentit de paratge on pasturen les cabres, vora un castell [o més aviat nom ponderatiu, castellot només accessible a les cabres, o ruïnes que només elles freqüenten].”

Serra de les Albardes (II, 72b7). D’origen iranoaràbic *bardaca*, amb accentuació vacil·lant, amb l’accepció toponímica ‘collada de muntanya’.

Baci de Blai (III, 31b55). Del nom de persona *Blai*.

Cercós (III, 353b37), nom d’un paratge ben conegut a Castell-de-Cabres [*sic*]. Derivat de *CERQU(U)S amb el sufix adjectival -OSU, -OSA, amb el significat de ‘alzinós’.

Mola Escabossa o Escaboça (IV, 88b14), nom antic d’un indret que apareix citat a la carta de població de Castell de Cabres de l’any 1237. El relaciona amb *cabossa* ‘gros cap d’una cosa’. La *Mola Escabossa* fa l’efecte de ser una mola ampla escapçada, és a dir, un tossal o un turó ample, del qual s’ha estimbat o escantellat un tros del cim. Coromines interpreta *escabossa* com a ‘cosa que té la cabossa escapçada’. S’inclina a considerar aquest mot com a derivat postverbal d’un infinitiu *escabossar*, format de *cabossa* ‘cap gros’ paral·lelament a *escapçar*.

L’Espino (IV, 129b15), nom antic d’un document de 1444. Del ll. SPINUS ‘arç’.

Font Joana (IV, 463a16), (*žuána*) en el camí de Coratxà, sota el mas de Vilalta. Del ll. DIANA ‘divinitat campestre dels boscos i les aigües’ ve *Jana*, que es va transformar en *Joana*, quan es va deixar de conèixer el significat originari. Referit a una altra font amb el mateix nom, comenta que li han pogut posar així perquè aquella és una font intermitent i aquest fet es deuria a l’obra de la fada (*Jana*) oculta.

Mas de Monfill (III, 45a38). Originàriament, nom de persona, nom elogiós que posaven els pares que desitjaven que el fill nou nat fos bo. Aquest nom propi ha passat aquí a nom de lloc amb propagació de la nasalitat (*momfíl*).

Nielles (V, 457b15), partida muntanyenca. Coromines creu recordar que va veure ruïnes d’edificacions, de la qual cosa dedueix que potser el nom vingui de VILLAS NIGELLAS ‘masets consumits, ennegrits’, del ll. NĪGELLUS, diminutiu de NIGER en ll. arcaic, que ha restat en romànic com a substantiu en diverses accepcions.

Mas de Regatxol (VI, 363a31), i *Tossal de Regatxol*. Diminutiu, en la forma mossàrab, de *rec*, preromà RECO-. Ens indica que el mas, al qual baixen grans còrrecs, és al peu SO del *Tossal del Regatxol* (que IGC anomena *Regacholet*), distant 0h40’ a l’oest de les cases de Castell-de-Cabres; 0h10’ Est del Pedró de Santa Bàrbara (1934, exc. 237). Del *Tossal de Regatxol* ens diu que és el més oriental de la *Serra de Sant Marc*.

Barranc de la Saltadora (VII, 27a26). *Saltador* ‘saltant, cascada’, derivat del verb *saltar*.

Mas d'en Segures (VII, 87b14), mas important. De *SECURUS* ‘(lloc) tranquil’.

Vilalta (VIII, 18b53), lloc menor. Apareix dins de l'article de compostos de vila.

El *Mas de Vilalta* (IV, 463a17) només l'esmenta.

2.7. Terme de Cervera del Maestrat

Cervera del Maestrat (III, 365a6), poble. De *CERVARIA* ‘terra de cervos’, ‘lloc on abundaren els cervos’, derivat de *CERVUS*.

Mas de l'Aller (II, 31b37), *Mas de l'Allero* (II, 31b39). Coromines situa el primer “dalt de Cervera,” i el segon, “més a muntanya dins aquell extens terme,” que considera “d'aire més mossàrab.” El suposa derivat d'*ALLIUM* ‘all’.

L'Alboreda (II, 91a9). Del ll. *ARBORĒTA* ‘arbreda’, plural d'*ARBORETUM*, com indica la naturalesa del lloc.

Ambobico (II, 181a56), pagesia muntanyenca. Segurament de *AMBO VICOS* ‘els dos veïnats’.

Barranc d'Andèssim (II, 188b38). El considera un nom singularíssim, que suggereix que pot venir d'un nom de fita vial romana, *ŪNDECĪMUM* (*MILIARIUM*), aclarint, sota grans i escèptiques reserves, que potser s'expliqui per alguna estrada romana que hi vingués d'algun port (Port Fangós, dels Alfacs?, de Peníscola?).

Ansarolla (II, 202b24) (II, 270a18), partida i aljub. Ve d'una arrel aràbiga, la mateixa d'*atzerola*, val. *sorolla*.

L'Arrèn (II, 250a36), partida muntanyenca. De l'àrab *rîm* ‘espècie de cervo’.

L'Avenaret (II, 284a58). Derivat col·lectiu del nom del cereal *avena*.

L'Era de Baiona (II, 311b41). Cognom que potser ve del nom de la ciutat de *Baiona*, a la costa atlàntica del Bearn i Labort.

Carrer de la Ballada (VII, 403b9). Potser de *VALLUM* ‘fossat’.

Les Bassoles (II, 371b47). Derivat de *bassa*.

Les Beltranes (II, 476b11), terres de. Del nom propi *Bertran*.

Amborró (III, 94a48), oït a Alcalà de Xivert, és un camí en una vall de les més anfractuoses que, muntanyes a través, sembla continuar fins al terme d'Alcalà. *Ambarró* al mapa de l'Institut Geogràfic Catastral. A Cervera va sentir *camí de l'Ambarrot*. Sembla que la terminació en *-ó* serà la variant primitiva, i és fàcil que ací hi hagi *Al-borró* originari, amb l'aglutinació de *al-* aràbic, i l'acostumada alteració d'*al* en *-an*. Relaciona *borró* amb paraules italianes (*borro*, ‘camí o coma eixaragallada pels aiguats’ i *burrone*, ‘barrancada pregona i intransitable’), del gallec, de l'occità i d'altres llengües europees amb un sentit similar, totes elles amb un origen preromà.

Lo Bobalà [sic] (III, 107a32), partida. *Vid. te.* Càlig

Casetes del Bri (III, 120b59). *Vid.* te. Alcalà.

Canelles (III, 236a5), partida. Del ll. *CANNETULA ‘el canyar petit o canyeret’ que alhora deriva del llatí CANNA ‘canya’.

Cavallos (III, 345a57), *Coll de Cavallos* (III, 345a57), referit a cims o paratges d’alta muntanya. Del ll. CAPĪTŪLUM (vg. CABECLU) que, des del sentit estricte de ‘caparró’, ha passat a ‘cim de muntanya’. L’acabament en -o és atribuïda al mossàrab.

Pou de la Cerverola (III, 365a37). *Vid.* te. Cervera.

La Cogullada (III, 403a31), oït *la kogulà*. Del ll. *CUCULLIATA (< CUCULLA ‘caputxa’), que fa referència a la cresta típica d’aquesta mena d’alosa.

Barranc i pou de Corroquí (III, 442a42). Semblen noms de lloc emparentats amb el llatí CORRUGATUS ‘arrugat’, que en toponímia ha de tenir el sentit de ‘terres aspres, arrugades’.

Pou Darnát (IV, 11b44). Segons l’informant principal, el *pou dornát*; l’informant més jove ho corromp en *Pou Hernal*. Derivat del cèltic DARNO- ‘tros, bocí, tall, part’.

La serra Espinal (IV, 127a23), de forma allargada, esquerra de la Rambla de Cervera, des d’enfront d’aquesta vila tirant al SO. Derivat d’*espina* en el sentit de ‘lloc embardissat’, en aquest cas es podrà tractar de l’abreujament d’un ús adjectiu (paratge *espinal*).

Lo Fornàs (IV, 263a20). Formació adjectiva partint de *forn* ‘coveta’.

Les Forques (IV, 264b23). *Vid.* te. Càlig.

La Illa (IV, 439b21), indret de la ribera de Càlig. De INSŪLA, ètimon que partint de l’accepció originària de ‘porció de terra voltada d’aigua’ s’ha estès a designar també ‘terra fèrtil vora un curs d’aigua’.

Lo Jualany (III, 410a20) i *Foia del Jualany* (III, 410a20), partides. Apareix dins de l’article *Colldejou*, tot i que diu que és un compost (entenem que de *jou* +) d’explicació incerta. Apunta que potser amb l’àrab *cain* ‘font’. També afegeix que pot ser format pel sufix -ALE, més el nou sufix -any. Sobre *jou* ens diu que ve del llatí JUGUM ‘cim’, també ‘carena de muntanya’, però amb el mateix sentit de cim. Coromines explica el trànsit semàntic d’un sentit a l’altre: “el port o collada és el punt més alt que petja el caminant en tramuntar la serra, el cim del seu camí.”

Lifrago (IV, 272a41), paratge feréstec, solitari, damunt del punt on coincideixen els aiguavessos de Cervera, de Càlig i de Peníscola, lloc on diu que hi ha aigües. De l’arrel bereber *fkr* ‘tortuga’. Intermèdia entre *Ifkaran* i *fakrûn*, una forma **Iffakrun* recularia l’accent segons la norma de l’àrab vulgar de fer-lo passar a la síl·laba *fak-*, tancada; i combinat amb l’article àrab, *al-ifákrun* ens donaria la forma *Alifrago*.

La Foia (e)l Gall (IV, 296a37), partida. L’explica en un grup de topònims referents a corrents d’aigua o aigua embassada, i diu que poden referir-se a *gall* en el sentit de ‘borboll d’aigua’.

Corral de Gamon (IV, 307a19). Del nom de la planta *gamó* ‘asfòdel’, amb *-n* mossàrab.

Garrotxa (IV, 325b40), muntanya entre Peníscola i Cervera. De l’arrel àrab *hrg* que expressa la idea de ‘sortir’, ‘ser prominent, sortir enfora’. Quant al significat, es pot partir de diversos aspectes de la idea de ‘cosa prominent’, ‘bony’. Ens recorda que les garrotxes són una acumulació de trencalls rocosos i cingles prominents.

Les Gleves (IV, 358a25), partida. Una gleva és un ‘pa de terra cohesionat per les arrels de les herbes’. Ve del ll. GLEBA ‘terròs alevat’.

Els Hordiassos o *Hordiars* (VI, 67a55). Considera la forma *Hordiassos* un ultra-plural vulgar. Totes dues formes són derivats col·lectius que indiquen camps d’ordi.

La Lloba (VII, 432b38), partida muntanyenca. Topònim inclòs dins dels articles referits a *vall*, en l’apartat *Valloba*, presa vora l’Ebre, més avall de Móra, que suposa composta per *vall* i *lloba* ‘petita foradada o mina per aigua’ i també ‘corralet subterrani’.

Les Malla(d)es (V, 154a54), ‘jaça, pleta de bestiar’. Del ll. MACULAE ‘malles de xarxa’, per l’ús de xarxes amb què tancaven el ramat que jeia a camp ras. (*DECat V*, 397b24).

Barranc del Marfullar (V, 197b43). *Vid.* el punt 1. *Topònims generals*.

La Martrina (V, 209b19), partida. Pot ser del significat creuat del nom d’un animal, *mart*, espècie de mostela de pell molt preuada, i dels derivats del nom propi *Martí*.

La Mussil (V, 428b21), partida. Pot venir de *L’Almussil*, del participi de les arrels àrabs *wsl* o *wšl*, que fan el participi *mûsil* o *mûsil*. *Wsl* fou d’ús general, popular, per a ‘sol·licitar, implorar, demanar’ i *wšl* amb el significat ‘cosir, apedaçar, ajuntar’.

La roca Nàssia (V, 442a49). Gran morro de roca cap al coll de Marc. Probablement de *nàssia*, provinent de l’àrab *nâqisa* ‘mancada, escapçada’, femení de *nâqis*, d’on també ve l’adjectiu català *nacsi*, *nàssia*, ‘petit, esquifit’.

Pou de la Negral (V, 456a13). Indica Coromines que és xocant el femení, i l’explicació que hi dona és que potser seria per encreuament amb un nom *La Font Negral* (com sigui que pous i fonts sovint es confonen en terres seques), o suposàriem transmissió aràbiga: *an-nâgral* amb article àrab, i nou article *l’Anegral*. En el cas de la transmissió aràbiga ens diu que l’origen seria el mateix que el del nom del poble de *Negral*, al Marquesat de Dénia, que fa venir d’un derivat mossàrab de *Negrale* ‘estesa de terra i de país de color negrós’.

La Niola (V, 463a33), partida (amb o oberta). La forma *niola* vindria de *neiola*, diminutiu de *neia*, variant del mot antic *naia* ‘galeria coberta’ amb el sufix *-ola*, diminutiu equivalent de *-eta*.

Lo Nogueràs / *Los Noguerassos* (V, 468a51), partida. Del nom del col·lectiu de l’arbre *noguer* o *noguera*. *Nogueràs* < *-ars*.

Les Novàries (V, 479b52). Del neutre plural ll. NOVALIA ‘artigues’.

Barranc de l’Olbe (VI, 8a21) (VI, 41b50). Diu que l’informant de Cervera ho pronunciava *álba* o *albe*. L’explica dins de l’article OBI/OLBI. Un *obi* és un recinte de pedra o fusta o un clot de terra, destinat sovint a conca d’una font, a menjadora de bestiar, etc. Aquesta paraula prové de diverses alteracions dialectals de la forma *albi*, derivat del ll. ALVEUM. No obstant, no es mostra tan segur com perquè el topònim que comentem tingui aquest origen.

Pou de n’Oriol (VI, 84a52). *Vid. te. Càlig.*

Els Pardells (VI, 159b28). Forma arabitzada de *PRATALE, col·lectiu de PRATUM, que en català és *pradell*.

La Paula (VI, 173b3), partida. Del ll. PADŪLE, metàtesi de PALUDE ‘aiguamoll’. La -e fou presa per la pronúncia *ā = e*, pròpia dels moriscos.

Lo Percans (VI, 200b53), partida menor. Coromines consigna que és d’atribució problemàtica, tot i que té una primera part bastant clara, per això proposa la possibilitat que vingui de PETRIS CANDĪDĪS ‘a les roques blanques’.

Pla Raqué (VI, 317b14). L’inclou en l’article «Noms de llocs menors en RA- d’origen aràbic», i, en concret, com a nom de la mateixa etimologia o semblant a la de *Raca* (*Beni-*), alqueria mallorquina, nom que pertany a la família lexical provinent en definitiva del mot bíblic *raka* ‘ximpleria, imbecil·litat’, d’on ve el català *recar*. Del nostre topònim diu que potser és derivat català en -er o de l’àrab *Rākān*, derivat de *raka* que prengué un sentit diminutiu o compassiu

Clot de Ravenissia (VI, 350a25). Del ll. RAPHĀNUS ‘rave’.

Los Rebolcadors (VI, 358b60). *Vid. te. Alcalà.*

El Reguer (*regé*) o *Els reguers* (*regés*) (VI, 329a36), al llarg de la serra de Cervera del Maestrat. No és el mot *reguer* ‘artèria de rec’, sinó la contracció de *raïguer*. Derivat del ll. RADĪCE ‘arrel’ o sigui RADĪC-ARIEUM. En una variant *raeguer*, amb *e* per influència del català *rel* i del sufix -*eguer*.

Les Rotes (VI, 434b39). Del femení de RUPTUS, -A, participi de RŪMPĒRE ‘rompre’, especialitzat en el sentit de ‘artiga, arrabassada de bosc, que es conrea’, és a dir, una arrabassada.

Pla de Sentelles (III, 349b29). Del NP germànic SUINTHILDIS ben conegut com a masculí, i també femení.

Terracampana (VII, 198b25), partida. De *terra de capana* ‘camp de la cabana’, amb -p- sorda mossàrab i la nasal propagada.

El Terrafort (VII, 265a9), partida. Compost de *terra*.

La Foia (de)ls Topos (VII, 293a33). Mossàrabisme derivat del llatí TALPA ‘talp’.

Lo Tormo (VII, 303b46) i *Corral del Tormo* (VII, 303b46), dalt de la serra, a la ratlla de la Salzadella. Derivat de TURMUS amb -o mossàrab. Comenta que, a les terres de Migjorn, abunda en la toponímia mitjana i menor bàsicament com el nom d’una roca gran i isolada, aplicació a un lloc menor habitat o conreat.

L'Ull de Bou (VII, 378b55). *Ull* com a designació de punt d'emergència d'una deu, el punt on l'aigua veu la llum, surt de la terra. La referència al bou s'explica perquè són deus molt amples, comparables al gros ull d'un bou.

L'Ullal (VII, 379a37). *D'ull*, en el sentit de deu, font espontània.

Mas del Veguer (VII, 451a38). Del ll. VICARIUS 'el qui té la representació d'un poderós de més autoritat'.

Verdiells (VII, 461a42), barranquets. De l'àrab *bārđi*, nom d'una planta d'aiguamoll, el papirus, una mena de boga, en concret del "superlatiu islàmic" *bārđi  l L h* 'el gran papirus, els sublims bogals'. Quan els repobladors cristians sentien *bedri le* en boca dels moriscos, ho reduïren a *Verdiell*, escapçant-hi la *e* a la forma catalana i prenent *b-* per una pronunciació morisca en lloc de *v*.

Los Vilarrets (VI, 29a16), partida. Metàtesi d'*Olivaret*, derivat col·lectiu d'*Olivera*.

Lo Vilarroig o los Vilarroijos (VIII, 61a15). Quan es refereix al topònim *Els Vilars*, diu que potser són una metàtesi de *l'Oliver*.

La Xirosa o Xirim s (VIII, 102b35), mas antic i important proper al terme de la Jana. Diu que a Cervera en devien dir El Xirim s (a la Jana en diuen *mas d'En Xirim s*), que deu venir de C R UM MANSUM i La Xirosa serà (V)ILLA CEROSA perquè tota aquella rodalia  s plena d'abellars i produeix i n'extrauen molta cera.

La Xirivella (VIII, 133a20), partida muntanyenca. Del ll. SILVELLA, diminutiu de SILVA 'bosc' transmès pel mossàrab valencià precatal . La * * breu llatina es conserva sovint com a *i* en els mossarabismes. La *-i-* s'hi ha intercalat per una anaptixi. En aquest cas, l' s amb article suggereix que fins tard hi hagué consciència del significat 'bosquet' del mot encara apel·latiu.

Mas de Xurret (VIII, 148b30) i *El Xurro* (VIII, 148b31). Home de Cervera. Al *DECat* (IX, 616b41) escriu que és paraula d'origen incert, potser de creació expressiva, potser més aviat preromà almenys en part. Pel que fa al significat ens diu que pot ser un tipus d'oví amb llana de menor qualitat, o també un aragon s de les comarques veïnes a les terres valencianes.

El *Coll de Marc* (V, 442a51) només l'esmenta.

2.8. Terme de la Jana

La Jana (IV, 462a53), poble. Del ll. DIANA 'divinitat campestre dels boscos i les aigües', que va derivar en *jana*, que és el nom arcaic de la fada. El poble antic de *La Jana* es trobava a l'indret dit El Carrascal, on hi ha Les Llacunes, una bassa antiga.

Les Alboredes (II, 91a12). *Vid. te.* Cervera.

Senda d'Anduronets (II, 190b34). Sens dubte metàtesi d'**Arundonet*, col·lectiu llatí, podem optar entre H R ND NETUM 'lloc freqüentat per les orenetes' i HARUNDINETUM 'canyar', més plausible en toponímia.

Carrer Avinyó (II, 286b24). El posa com a homònim del nom de la població *Avinyó*, al Bages. Respecte a l'origen del nom de l'esmentada població, diu que és un cas més de recreació aut ctona, si bé amb elements romans.

Les Bidofes (VIII, 11a44), partida. Del ll. VITE ALBA, que ha donat el català comú *vidalba*, tipus de planta enfiladissa. D'un mossarabitzat *bitauba*, l'àrab dels moriscos en devia fer *bitaub*, amb la *b* ensordida en posició final, de *bidauf* > *bidof* amb ultracorrecció del mossarabisme després girat en plural *Les Bidofes*.

El Carrascal (IV, 462b43), indret avui deshabitat on era el poble antic de La Jana. Només l'esmenta, no l'explica, però té un significat clar.

Carxols (III, 295b6), partida. Del ll. CARĪCEM > a través del mossàrab *kārriči* 'carritx, espècie de canyís'.

Les Llacunes (V, 26a26), o *Les Llecunes* (IV, 462b45), partida. Bassa antiga amb una sènia per desaiguar-la, l'aigua s'enfonsa sola en el terror, per a anar a emergir de nou a Benicarló.

Mas Mona (V, 313b7). S'identifica, en el fons, amb el mot català *mona* "pastís guarnit d'ous que es menja per Pasqua," que prové del ll. MŪNDA, pl. de MUNDUM, panera adornada i plena d'objectes (especialment coques i pastissos) que els romans ofrenaven a Ceres en el mes d'abril. En el País Valencià s'hi sumaria l'àrab *mu'na* 'proveïments, queviures'.

Mallaplana (VI, 412b21). De MALLA 'clap de vegetació diferent'.

Vea (II, 310a17), cognom. D'origen aràbic, pertanyent a la fecunda arrel *byn*, amb el sentit de 'ser intermedi', 'intermediari' o bé 'intèrpret, explicador'.

2.9. Terme de Peníscola

Peníscola (VI, 190a31), poble. Del ll. PAENINSULA, perquè és en una península la situació de la vila; amb la intercalació de la *-k-* entre *s* i *l*, com en d'altres llengües romàniques. Però l'àrab, que no tolera grups de tres consonants, hi ficà una *u/o* entremig; a l'àrab es deu també la variant *Pan-* en lloc de *Pen-* que hem constatat en gran part de les mencions antigues i pronúncies populars. Referit a la pronúncia ha recollit les formes *Peníscola*, *Paníscola* i *Penyíscola*. Remarca que "cal aplaudir la preferència atorgada per Sanchis Guarner, i la major part dels escriptors valencians, a la grafia normativa *Peníscola*, conforme a l'etimologia i a la majoria de les mencions antigues."

Torre de l'Almadum (II, 150a32), talaia marítima cap a Peníscola. Coromines el va oir a Peníscola, *l amadúm*. Dona referències bibliogràfiques de les formes *Madum* i una variant vulgar dissimilada *Badum*. Diu que el fet de dur article és indicatiu que fou quasi un apel·latiu, i degué significar 'fort de vigilància, amb guarnició fixa', ja que *madúm* significa 'permanent'.

Ampedrans (II, 184a12). Ens diu que per manca de detalls locals, no pot precisar si prové d'algun nom piadós com CAPPELLA IMPENETRANTIS 'ermita del qui obté o espera del Senyor', o bé (*qaria*) *al-bāitārāni* '(l'alqueria) dels dos menescals', amb el canvi dialectal de *al-* en *an-* i ultracorrecció de *P* > àr. *b*.

Les Argirés (II, 236b16), partida. Deu venir de la metàtesi d'un arabisme **algera* provinent de l'àrab *gîr* 'calç' o del seu plural *'agyâr* o del derivat *gayyâr* 'factor calci'.

Els Atans (II, 268a21), prop del vèrtex entre els termes de Peníscola, Santa

Magdalena i Cervera. Nom de paratge muntanyós per a parets de roca o balmes, on s'arrima o atansa el bestiar, per defensar-se del temps inclement. No en dona l'explicació etimològica.

L'Aubileta (II, 274b2), punta de. Metàtesi de *La Uliveta* 'els olivars', col·lectiu en -ĒTA, amb conservació mossàrab de la sorda intervocàlica.

Camí de Ballesters / de Ballester (II, 327b26). Nom aplicat a llocs on viuen o freqüentaven ballesters o es feia tir de ballesta.

Barrancot (II, 355b22). De barranc. Comenta que a la zona mossàrab és on es troben més derivats i hi inclou el que comentem.

Muntanya de la Bóta (VII, 291b23). Troba un paral·lelisme toponímic amb el topònim *Tona* (vila d'Osona) al qual dona el sentit de 'bóta', ja que la muntanya que comentem i la del castell de Tona tenen una forma arrodonida, similar a la de les bótes de vi.

La Caixa (III, 178a50), roca. Del català *caixa* (< llatí CAPSA, amb el mateix significat), s'aplica generalment a penyes o roques que tenen forma de caixa.

La Cardona (III, 273a8), partida de les Marjals. *Vid.* te. Boixar.

Barranc de la Carrera (III, 287b36), partida. *Vid.* te. Alcalà.

El Colomer (III, 413b21), partida. *Vid.* te. Salzadella.

Coll d'Emberri (II, 358b18) i *Barranc del Coll d'Emberri* (II, 358b19) (amb *é*). De l'àrab *Al-Bārri* 'el forà, el dels afores' amb *ä* per l'acció metafònica de la *-i*.

Punta la Fàbrica (IV, 173b13). Del ll. FABRICA 'la farga o edifici on treballa el *faber* ('ferrer', 'fuster'). És un cultisme, ja que l'evolució de l'ètim llatí ha donat *fàbrega*.

Favaret (IV, 203a22), nom. Suposa que podia venir d'algun habitant de Favareta (Favara de la Ribera).

Garrotxa (IV, 325b40). *Vid.* te. Cervera.

Barranc de Maçanes (V, 116b27). Del ll. MALA MATTIANA 'maçana, poma'.

Les Marjals (III, 273a9) - *la Marjal* (V, 204a17), partida de conreu (que s'ha sanejat). De l'àrab *marğ* 'prat ufanós'.

El Massero (V, 221a35), nom de persona. Pot ser el nom d'un sequier encarregat de vetllar pel bon funcionament d'una 'massa de sèquia'. De l'àrab *mascā*, que en l'àrab valencià va prendre el significat de 'via per on l'aigua passa treballament'.

Mesquites (V, 264b31), partida. De l'àrab *mäsğid* 'oratori, casa d'oració'.

Lo Minjau (V, 276b39), partida. Considera que l'aparença d'article pot ser enganyosa i que podria sortir d'una variant vulgar *lubengau*. de l'àrab *lubengāuī*, amb l'accent reulat a la penúltima, que ha donat el nom a l'essència *benjuí*, amb la qual es feien les fumigacions en l'època medieval. I afegeix: sobretot si es tracta d'un lloc de banys, o de fumeres que puguen del subsòl.

La Mola (V, 304b40). Coromines situa aquest topònim dins de l'apartat "castells dalt d'un cim" de l'entrada *Mola*. Com a nom orogràfic *mola* prové, per comparació de la forma de les grans moles pètries de les serres, de contorn arrodonit i parets enrondants quasi aplomades, amb la colossal mola d'un molí gegant o *ciclòpic*.

Los Mongells (V, 359a32), partida. Forma sincopada del ll. MONTICELLUS 'tossalet o petita muntanya', a través del mossàrab. Ho explica per la presència de la *č* del mossàrab < CE, si bé sovint arabitxada en *ğ* (perquè en àrab no hi ha la forma *č*).

Pou del Mòro (V, 402a9). *Vid. te.* Salzadella.

Palmeral o *Palmeralet* (VI, 144b14). Derivat del nom de planta *palma*.

La Rambla / rambla de Polpís (VI, 253a23). Dins de l'explicació de *Polpís*, es refereix a aquests dos topònims. *Vid. te.* Santa Magdalena.

Barranc de la Rabosa (VI, 321a59). Del nom de l'animal, *rabosa*.

Redonda (VI, 361a55). *Vid. te.* Alcalà.

La Sorlina (VI, 456b9), partida. Vegeu l'explicació al terme de Benicarló. De tota manera, gosariem afegir que potser no cal anar tan lluny i plantejar la possibilitat que fos un derivat del cognom Sorlí, que en el mateix article consigna com a nom arrelat a Càlig, Benicarló i Sant Mateu, poblacions veïnes i properes a la de Peníscola.

Carrer del Sòto (VII, 173a2). Del ll. SALTUS, -US 'pasturatges emboscats, congost, afrau'. Amb -o mossàrab.

La Subarra (VII, 174a48). Barra submarina de roques molt altes, enfront a Peníscola. Ve de *sot(s)barra*.

L'Ull de Bou (VII, 378b52), a la costa sud del terme, on brolla gran devesall d'aigua dolça. *Vid. te.* Cervera.

Los Vilarrojos (VIII, 61a17). *Vid. te.* Cervera.

Vistahermosa (VIII, 81a24). Nom castellà que s'ha donat a un indret de Peníscola, que els llauradors deformen pronunciant *bistarmosa*.

2.10. Terme de la Pobra de Benifassà

2.10.1. Topònims de l'antic terme de Bellestar (annexat al terme de la Pobra el 1972)

Bellestar (II, 408a46), poble. Coromines ens dona per a aquest topònim, que podem trobar en diversos llocs del territori, dues possibles explicacions. En totes dues l'adjectiu *bell* té el significat que tots coneixem. En canvi, *-estar* el fa provenir de *estall* 'corral muntanyenc', del preromà STALLO-. Com que aquest significat caigué en desús, fou canviat en *-estar*. També creu possible el significat de 'bella estança', és a dir, lloc on es pot fer una bona estada. La pronúncia actual de la població, i la que va recollir Coromines el 1932 i el 1961, és *Ballestar*; en canvi, en la carta de població del 1279 hi figura una vegada *Ballestar* i quatre vegades la forma *Bellestar*, la qual cosa ens indica que ja en l'origen es presentava la confusió. Pel que fa a l'ús de l'article, les referències que ens dona

Coromines són dels dos tipus, amb article o sense. En l'entrada a l'*Onomasticon* apareix sense article i quan s'hi refereix en l'explicació d'altres topònims l'esmenta com a *Bellestar de la Tinença*, també sense article. Ens informa que la forma recollida per Sanchis Guarner al Nomenclàtor de 1966 és *El Bellestar*.

Los Assesterols (VII, 126b15). Derivat del verb *sestar* 'descansar les ovelles'. Són paratges on fa la migdiada o descansa el bestiar a les hores de més calor.

Los Baciets o *Aubellons* (II, 292b59), partida. Derivat de *baci* 'recipient normalment allargat per recollir l'aigua d'una font'.

Les Borrulles (II, 361b29). Del ll. VERRŪCŪLA 'berruga petita, turonet, petit altell'.

Lo Caragolet (III, 256b32). De *caragol*. Es refereix a una sèrie de corbes de la carretera de Bellestar a Fredes que tenen similitud amb les voltes de la closca del caragol.

Les Carruscles (III, 294a13), lloc. Resulta de la unió de la partícula cèltica CA-/CO- més el llatí RŪSCA 'escorça de grossos arbres boscats'.

Les Cavalleres (III, 344b37), partida. De *cavaller*, pel fet de ser llocs alts dalt d'una serra per comparació al cavaller damunt del cavall.

Roca del Corb (III, 430b59). Del ll. CORVUS 'corb'.

La Covassa (III, 459b41), partida. Derivat de *cova*.

Coll de la Creu (III, 467a1). Pot ser per la presència, en algun moment, d'una creu o pel fet de ser una cruïlla o encreuament de camins.

Lo Fargal (IV, 193b26), (IV, 234b52), partida. Mossarabisme emparentat amb el mot valencià *farga*, que té el sentit de 'solatge, massa semilíquida o tèrbola i bruta', que prové de l'àrab vulgar *farg* 'argamassa, substància bituminosa'. Apareixen documentats *Lo Fargar*, el 1320, i *Farguar*, al 1404, amb la confusió r/l, pròpia del substrat morisc.

La Fou (IV, 270a18). Del ll. FAUCES > FŌCE 'gola', en el sentit de 'pas acongotat per on desemboca una petita vall o un corrent d'aigua'. Coromines ens diu que és un congost prop de Bellestar, per on s'escola el Riu de la Sénia, baixant de Benifassà cap al poble de La Sénia (oït d'un informant de Carlares). Assenyala que Cavanilles no recull aquest nom, però sí que parla de *Los Estrets del Bellestar*, i que en els croquis que en fa es veu la naturalesa d'aquells passos. De fet el mateix Coromines ja assenyala que potser és una altra *La Fou* que li han assenyalat al Boixar i de la qual també té nota de l'enquesta del Bellestar. De les nostres enquestes per a l'*Atlas lingüístic de la Comunitat Valenciana* fetes en aquells territoris podem constatar que a l'antic terme de Bellestar hi ha un barranc de la Fou, però està situat en un altre indret, i també que aquests *Estrets del Bellestar* sí que existeixen i són en el lloc on Coromines situa *La Fou*.

La Llenguadera (V, 96a40), partida. Del ll. LŌNGUS 'llarg', alterat per la influència de *llengua*.

Lo Mallol (V, 154b38). Del ll. MALLEOLUM 'vinya nova, novella'.

Barranc Pregó (VI, 276a43). De l'adjectiu *pregon* en el sentit de 'fondo'.

El Raig (VI, 327b37). Lloc on salta aigua.

Lo Coll Ras (VI, 342b40). Del ll. RADERE 'afaitar, polir', referits a un altiplà extens i amb poca vegetació o sense.

El Reclot (VI, 352a7), estret. En aquest cas, Coromines ens remarca el *Re-* intensiu. Deu intensificar la fondària del clot que s'ha format al *Barranc Pregó* en què es troba.

Font dels Rossegadors (VI, 432a18). De *rossegar* 'estirar una cosa pel terra'. Es refereix al ròssec dels arbres que treien d'aquelles contrades estirades per animals de càrrega.

Rovellores (VIII, 65b10), barranc o partida. La primera part vindrà de *riu-* en la variant *Re-*, amb la *e* canviada per *o* per influència de *v* i *o* tònica. La segona part podria haver vingut directament del nom de persona femení *Belloru* (BELLUM AURUM).

Les Tallades (VII, 218a35), partida. En toponímia té generalment el sentit de 'paratge escarpat i penyalós'.

Los Teixets (VII, 256a46), partida. Del col·lectiu TAXĒTUM, 'bosquet de teixos'.

Tenalla (VII, 258b5), barranc. Segons Coromines, deu venir d'una comparació amb les tenalles, sigui en el sentit de barranc que estreny molt i atenalla el riuet o en el de la confluència dels dos brancs del barranc amb els braços de la tenalla. Descarta que derivi de TENDERE 'estendre', perquè són llocs estrets, ni de *tenalla* 'gerra gran' derivat de TĪNA, amb Ī.

Font del Vidal (VIII, 11a7). *Vid.* te. Bel.

Los Estrets del Bellestar (IV, 270a24) només els esmenta.

2.10.2. Topònims de l'antic terme de Boixar (annexat al terme de la Pobla el 1972)

El Boixar (III, 48a21), poble. Vessant de boixos.

Lo Baciolet (II, 292b57), partida. *Vid.* te. Bellestar.

Caseta de Bailac (II, 311a48). No descarta un origen occità, possiblement d'algun immigrant d'alguna població d'aquest nom.

La Barraixa (II, 354a43), partida. Descarta l'arrel aràbiga i es decanta per un origen mossàrab pel seu sufix *-aix*. El relaciona amb *barrera*, en el sentit de límit de terme o partició.

Mola de Blai (III, 31b54). Del nom de persona *Blai*.

Barranc de Joan Bel (II, 398a45). Cognom propi de la zona prop del poble veí de Bel.

Bonfill (III, 45a36), cognom. *Vid.* te. Castell de Cabres.

Caseta d'en Boscarró (III, 24b32). Considera *en* segurament espuri, és a dir, que originàriament seria *del*. Del basc *bizcarr* amb el significat de lloc elevat, enlairat.

Coveta d'en Boscarró (III, 96a23). Apunta la possibilitat que *d'en* fos en origen *del*, com en el cas de la *Caseta d'en Boscarró*. En aquesta ocasió fa derivar el topònim de bosc.

Cap d'en Bou (III, 105a10), orònim. Dona el nom a un orònim prominent per comparació amb el cap d'aquest animal.

Lo Boveral (III, 107b4). Derivat de *bou*, del llatí BOS, -VIS, a través del mossàrab. Lloc de pasturatge de bous. És la variant comuna als pobles de la Tinença i també a Herbers.

Caseta de Cardona (III, 273a4). Nom succedani de la vila de Cardona.

Comptadors (III, 419a30), partida. El nom fa referència al recompte de les ovelles que es fa fent-les passar per un pas estret.

Barranc dels Còms (III, 414b20) (VII, 87b5). Coromines va oir el topònim el 1934. *Cóm petit* 'conca per donar beure als animals, sovint vora les fonts muntanyenques'. De l'adjectiu CUMBOS 'concavat'.

Tossal d'Encanader (III, 230a35). Descarta que tingui l'origen en el NP *Canader*. El fa derivar de l'àrab *qanāfir*, 'aqüeducte', 'volta, arcada', segons ell "accepcions molt adequades en aquests paratges, plens, tots tres [en l'article es refereix a dos topònims més], de sèquies i conduccions d'aigua." Cal precisar, però, que en el cas que ens ocupa, no és un lloc on precisament hi hagin conduccions d'aigua. Potser seria més encertada la interpretació que, en un altre lloc del mateix article, fa de l'ètim *qanāfir* referit a roques escarpades amb una estructura que ens recorda les arcades d'un pont.

Maset del Garrut (IV, 326b7), partida. *Garrut* en el sentit de 'garrell, que té les cames tortes o bé brut de peus o de garrons'.

La Moleta (V, 305a10), trifini amb Coratxà i Pena-roja. Diminutiu de *mola*. *Vid. te. Peníscola*.

Cova del Muranxo (V, 424a18). Derivat de *mur*, amb -o mossàrab.

Lo Peiró (VI, 196a10), cim. Del llatí PETRA 'pedra' a través del mossàrab.

Lo Pinet (VI, 219a33), partida. Del llatí PINUS, diminutiu.

Mas de Pixon (VI, 234a24). NP (renom) derivat de PIXAR.

Ombria'l Reinald (VI, 372a51). Del NP germànic RAGINALD que donà lloc al cognom *Reinald*, amb la -s del cas subjecte germànic.

Costa (de) la Ricarda (VI, 387b9). Del nom de persona *Ricard*.

La Rota (VI, 434b27) i *Racó 'les Rotes* (VI, 434b27). *Vid. te. Cervera*.

La Vall de Segura (VII, 87b5), afluent per l'esquerra del barranc del Còms. Partida. *Vid. te. Castell de Cabres*.

Barranc del Sordo (VII, 162a6). Li dona el sentit de ‘poc audible’ per ser un curs d’aigua poc visible, i comenta l’origen mossàrab de *-o* final. Afegim que caldria, potser, contemplar la possibilitat que tingués l’origen en un renom, com sembla indicar la contracció *del*.

Val-Sarguera (Mas d’en Roda) (VII, 51a40), bosc. El treu d’una referència que en fa Cavanilles. Derivat de *sarga* arbust semblant al salze, però menys arbori, com una vimetera (*Salix incana*).

Ombria de Ximo Ròsa (VI, 428b49). Del NP.

Mola de la Xada (VIII, 94b6). De l’àrab *kudja aš-šátta* ‘de la ribera’ perquè està al costat d’un barranc. La pronúncia *d* resulta de la imitació del so àrab *t* emfàtic que era sonor. Actualment es coneix amb el nom de *Mola Aixada*.

El Mas Blanc (V, 214a16) i *Penyenye* (III, 96a23). Només els esmenta.

2.10.3. Topònims de l’antic terme de Coratxà (annexat al terme de la Pobla el 1972)

Coratxà (III, 430a33), poble. Del dual àrab *quračâni*, al·lusiú a les dues *coratxes* (mossarabisme provinent del llatí CORIACEA ‘cuirassa’), fortificacions o muralles protectores, mig subterrànies, que permetien baixar a proveir de queviures, sobretot aigua, als defensors d’una fortalesa mora emmurallada. *Coratxà* tenia dos forts dalt dels turons bessons on s’alcen les cases del poblet, i encara s’hi veuen les ruïnes dels castells, i fins i tot de les dues *coratxes* que baixaven fins al riu del peu.

Barranc de la Canal d’Ampavia (VI, 176a33). Suposa que pot provenir de *pavia*, nom d’una varietat de presseguer. Afegim que el nom comú va poder donar lloc a un renom o cognom que va ser l’origen del topònim *Canal d’en Pavia*.

Font del Baciol (II, 292b55) i *Barranquet del Baciolet* (II, 292b56). *Vid. te. Bellestar*.

La Codina (III, 399b59), partida. De *codina* ‘roca a flor de terra que fa un clap nu de vegetació’, mot d’origen preromà. En el *DECat* (II, 800a18) apunta que és un derivat romànic de la paraula d’origen sorotàptic *KOTEINA, d’on vindria KOTINA per llatinització, cosa que cal prendre amb totes les prevencions possibles.

Camí de la Esquerola (IV, 113b28). Sospita que ve de *esklezerola*, diminutiu de *esclesa*, forma mossàrab de ECLESIA, suggerit també per restes de construccions antigues.

La Faixa (IV, 184a46). De *faixa* en el sentit topogràfic aplicat a una cinglera o cornisa de cingle.

Maset de Marrocal (V, 208b42). De **marroco*, ‘penyal’, mot mossàrab. Es troba prop d’uns penyals gegantescos ja en terme de Pena-roja, a la comarca del Matarranya.

Les Morrandes (V, 407b5), a la ratlla de Castell de Cabres. *Vid. te. Bel*.

Font de Naprú (V, 439a22), font i cova de Naprú (VI, 285b52). Forma mossàrab

del llatí FONTANA APRŪNA ‘font dels senglars’. De la pronunciació morisca *fontän-aprunä*, entès com a *fon-de-naprune* (per la sonoritat del *t* àrab), i catalanitzat com *-napru(n)*.

Mas de Petxí (II, 498a49). Relaciona l’etimologia del nom del mas amb la que explica per al poble de Betxí. En descarta una etimologia àrab i li dona un origen mossàrab. I en aquest cas ens proposa tres possibilitats: de BACCHINUM ‘baci’, ‘conca’ d’un riu; d’un mot mossàrab que es concretà en la paraula catalana ja en desús *empotzim* ‘morques o solatge de l’oliva’, o d’un (PAGUS) PACIANUS, NP romà.

Pinaflor (VIII, 50a9). Coromines recull aquest topònim d’un article del catinenc Joan Puig publicat al *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* en què situa un paratge amb aquest nom prop de Coratxà. No dona cap més informació. L’origen seria PINNA FLORUM ‘turó rocós i florit en el replà de dalt’.

Solana del Rei (VII, 150a22). Una solana és el ‘lloc (vessant d’una muntanya, etc.) on el sol hi toca més estona al llarg del dia’. No comenta el determinatiu.

La Mola de la Sénia (VII, 104a17). *Vid.* el punt 1. *Topònims generals*.

Les Trampes (VII, 338b1). Paratge on se solen posar trampes per a caçar animals.

La Mola (IV, 184a46). Només l’esmenta.

2.10.4. Topònims de l’antic terme de Fredes (annexat al terme de la Pobla el 1972)

Fredes (IV, 277b49), poble. Derivat del ll. (VILLAS) FRIGIDAS, com a conseqüència de la seva posició elevada.

Albiol (II, 85a59). Cognom que té com a origen el poble de l’*Albiol*, a les muntanyes de Prades.

Bancals d’Ambròs (II, 181b42). Pot procedir de l’hipocorístic àrab *cAmrûs*.

Mas de Borrasca (III, 52b38). Compost de (A)bu-+ àrab *râšiqā*, pronunciat vulgarment *râšqa*, de l’arrel comuna *ršq* ‘saltar, botar, llançar-se’, significaria ‘el lloc del saltant’.

Caseta dels Borrassins (III, 86a53). Derivat del nom *Borràs*, derivat del NP ll. BURRUS amb el sufix -ACEUS.

Lo Boveral (III, 107b4), partida. *Vid.* te. Boixar.

Cova la Coloma (III, 413a40), partida. De COLŪMBA ‘coloma’.

Maset del Crianxo (III, 468b15). Forma mossàrab del ll. CREATIO, -ONIS ‘creació’; *crianxo* és una manera despectiva de referir-se a un nen petit.

La Lluïssa (V, 87b40). Del mot preromà *LAUSA ‘pedra plena de mineral dur’ que va donar *llosa*. Per derivació va sorgir *llosissa* i d’aquí *lluïssa*, que al Maestrat té el sentit de ‘extensió de roca llisa a flor de terra’ (*DECat V 273b32*).

La Morranda (V, 407a55). *Vid.* te. Bel.

Negrell (V, 456a40). Derivat de *negre* amb el significat de ‘clap de vegetació formant grossa taca negra’. Equival al català general *negrall*, però, per influència

de l'àrab, davant la palatal *-yl*, la *á* passaria a *ä* i seria imitada en català per *é*, *Negrell*. En part conservaria la *-o* mossàrab, *Negrelo*. Podem afegir que, de fet, totes dues formes són vigents.

Pina(r)plà (VI 219b15), veral. Compost de *pi* (< PINUM). Ho situa als Ports de Beseit, entre la font del Teix i el tossal del Rei, però al terme de Roquetes. Amb aquesta situació, no pot ser altre que el *Pina(r)plà* de l'antic terme de Fredes. Es tracta d'una errada de localització.

Masia del Pixon (VI, 234a23). *Vid. te.* Boixar.

Serret (V, 384b21), cognom. *Vid. te.* de Càlig.

Font del Teix (VII, 256a3). Al trifini dels termes de Tortosa, Beseit i (l'antic terme de) Fredes, i *Teix* (VII, 256a28), partida. De *teix* 'Taxus vacata', 'Taxus viridis'. Quan es refereix a aquesta font explica que "es tracta d'un indret precís, distingit per un exemplar gegantesc de l'arbre. Sovint hi neixen aigües a la vora."

2.10.5. Topònims de l'antic terme de la Pobra de Benifassà

La Pobra de Benifassà (VI, 243a12). Només l'esmenta.

Benifassà (V, 224a9). De l'àrab *hasán* 'bell, formós, bo'.

L'Alabòt (II, 51b10), cingle. El relaciona amb l'àrab clàssic i comú *ubr* 'escarpa, inclinació'.

L'Avellanà(r) (II, 284a19). Del ll. ABELANETUM 'lloc d'avellaners' □

Barranc de la Boixera (III, 48a56). De BUXUS 'boix'.

Boverals (III, 107b5), partida. *Vid. te.* Boixar.

Caseta de Cardona (III, 273a4). *Vid. te.* Boixar.

Clot d'En Cirera (III, 376b2), partida. Del nom del fruit. Caldria afegir que és més factible trobar l'origen en un renom, ja que si fos el fruit hauria de ser *de la Cirera*.

El Cogulló (III, 402a44), partida. Del ll. CŪCULLUM, -A 'caputxa', que prengué el sentit de 'capdamunt o capciró'.

Farginal (IV, 194b6). De FARRAGINALE 'camps de farratge', aplicat, sovint, a camps o prats en els afores d'una població.

El Mangraner (V, 133a32), partida. Del nom de l'arbre 'Punica Granatum'. En època antiga havia estat un lloc habitat.

Serra de Manxorillo (V, 388b54). D'origen mossàrab. Derivats del ll. MONS, -TIS 'mont'. Tindria, però, el seu origen en la combinació de dos dels seus derivats: *MONTICIONE I MONTICELLUS 'turonet'.

Lo Castell de la Mola (V, 304b39). Com a nom orogràfic *mola* prové, per comparació de la forma de les grans moles pètries de les serres, de contorn arrodonit i parets enrondants quasi aplomades, amb la colossal mola d'un molí gegant o ciclòpic. Coromines situa aquest topònim dins de l'apartat "castells dalt d'un cim" de l'entrada *Mola*. No obstant, no hem pogut constatar l'existència de

cap castell en l'antic terme de la Pobla. Potser es refereix a l'anomenada *Mola del Castell* o *Mola del Convent*. Caldria, aleshores, prendre *castell* en sentit metafòric pel fet que la seva estructura s'assembla a un castell.

Barranc i Mas de l'Obaga (VI, 7a27). *Obaga* és la 'part d'una muntanya exposada al Nord, on toca poc el sol'.

Barranquet de les Ortigoles (VI, 87b26). Del ll. URTICA 'ortiga'.

Caseta de Palos (VI, 147b26). El nom *Palos* pot provenir del ll. PALUS 'aiguamoll'. Una altra possibilitat, que no apunta Coromines, seria que vingués d'un NP.

Barranc de la Pica (VI, 221a21). Coromines ens defineix pica com 'peça de pedra, terrissa, etc., còncava i destinada a aigües o altres líquids'.

Mas de Simfores (VII, 106b36), lloc de *Simfores* o *Coll d'Enfores* (IV, 256b5). Del ll. FORAS 'lloc elevat, elevació'. En la forma *Coll d'Enfores*, on coll ja significa 'turó', hi trobem una tautologia.

Lo Teulatí (VII, 198b30), partida. *Teulatí* seria la forma d'arrel mossàrab per a 'teuladí' (pardal).

La Tallada de la Vila (VII, 218a33), partida. *Vid. te.* Bellestar.

El Molí de l'Abat (V, 307a25) i *Riu Sec* (III, 48a57). Només els esmenta.

2.11. Terme de Rossell

2.11.1. Topònims antics del terme de Rossell

Rossell (VI, 432a23), poble. El nom de *Rossell* del Maestrat es pot explicar per contrast amb el del seu veí Canet lo Roig. Les terres de Rossell són d'un color molt més pàl·lid que les de Canet, que són d'un roig pujat, gairebé vermellenc: per això Canet és dit roig i Rossell s'hauria anomenat 'el ros, rosset'. En el camí de Rossell a Canet, ja no lluny del terme d'aquest, hi ha el *Collet Roig*, que vist des de Sant Marc de Rossell, i, en efecte, ja apareix roig.

Adzuara (II, 271a10), cognom antic. Esmenta un Antonio Adzuara i Janfrasiu del lloc de Rossell en un document de 1471 en el *Llibre dels Privilegis d'Ulldecona*.

Berbell (II, 345b46), partida rústica. Coromines el fa derivar del nom llatí de l'ovella VERVEX-ECIS, tot i que amb reserves. Si el nom de la partida hagués estat originàriament en plural, *Berbells*, llavors podria resultar de l'ablatiu-locatiu 'entre ovelles'. Això ho creu possible perquè la partida es troba prop del lloc per on passa l'assagador de la *Barbeguera*.

Lo Bufadó(r) (III, 134a59), font del *Barranc de Raquena*. Font intermitent que, de sobte, raja impetuosament. L'inclou en l'article *BUF-*, on aplega llocs on es nota vent acanalat i especialment buf d'exhalacions més o menys subterrànies.

Mas de Cardó (III, 271a12). El considera un postantroponímic, és a dir, relatiu al cognom *Cardó*, o potser relacionat amb la Vall de Cardó, al Baix Ebre.

La Bassa de Kota (III, 456b26). Considera probable que el topònim *Cota* provingui del nom *qût* que els àrabs donaven als gots o visigots. Cal dir que Coromines no contempla el renom *Cota/Jota* com a origen del topònim, cosa que podria ser, ja que és un renom que actualment encara es manté.

Barranc de la Covassa (III, 459b45). De *cova*.

Los Cultivassos (III, 414a27). De CULTIVUM ‘guaret, terra de conreu que es deixa sense sembrar durant un temps perquè reposi’.

Collet de la Dolça (IV, 20b21). Del ll. DŪLCIS. Era un nom femení medieval, que ha pogut donar nom a aquest lloc.

L’Estany (IV, 149b53), partida. Del ll. STAGNA, plural de STAGNUM ‘estany’.

Roca de Migdia (V, 268b31). Fa referència al fet que l’ombra que projecta marca les 12 del migdia (hora solar).

Les Moletes (V, 305a19). *Vid. te.* Boixar.

Mas del Pardo (VI, 162b29). *Vid. te.* Alcalà.

Lo Pinet (VI, 219a33), partida. Del ll. PINUS, diminutiu.

Mas de la Rabosa (V, 214a33). Només l’esmenta dins de l’article selecció de compostos de *MAS*.

Barranc de Raquena (III, 134a59). Només el cita. Deu ser, però, un error de transcripció, ja que al poble es coneix com a *Barranc de Requena*, i el mateix Coromines recull *Barranc de Requeteta* en el mateix municipi, que és on es troba *el Bufador*.

Barranc de Requeteta (VI, 350a53). El nom amb què es coneix aquest barranc és el de Requena; no s’utilitza el diminutiu, com recull Coromines. L’etimòleg apunta que ve de l’arrel àrab *rkn* ‘consolidar, refermar’, que ha donat *rakin* ‘sòlid, arrossegat’, que podem relacionar amb la llera del barranc, formada per material d’arrossegament.

Mas de Sargantano (VII, 51b28). Derivat de *sargantana*, sauri petit del gènere *Lacerta*. Afegim que *Sargantano* és un renom que encara és vigent.

Carrer del Sòl (VII, 149a31). Del llatí SŌLUM ‘base, sòl, fons’, en el sentit de ‘el capdavall d’un lloc’. Confirmem que aquest carrer, actualment *carrer del Carme*, era el que estava a la part més baixa de la Vila (nucli antic de la població) fins a principis del segle XX.

La Suterraina (VI, 456b36). Mossarabisme per evolució de SUBTERRANEUM ‘fondo’. Aquesta partida es troba en una fondalada del terreny. Cal aclarir que actualment el nom habitual és *Sotarraina*.

Mola de les Tones, Barranc de les Tones i Corral de les Tones (VII, 292a57), la situa entre la Pena de Bel i l’estret del Riu de la Sénia. Estableix que *Tona* té un origen cèltic, i relacionat amb l’origen de *tona* ‘bóta, cubell’. Hi podríem trobar, per tant, una relació entre les formes d’aquesta mola i la d’una bóta de vi.

La Tormera (IV, 23b31). De TŪRMUS ‘torm, penya grossa solta’ amb el sufix -ARIOS.

L'Ullastre (III, 271a12). El cita com a una manera de referir-se al *mas de Cardó*. Cal afegir, però, que realment són dos masos diferents.

El *Barranc de la Covalta* (III, 366a22), *Riba-roja* (VI, 383b20), partida; el *Collet Roig* (VI, 432a46) i *Sant Marc* (VI, 432a46). Només els esmenta. Pel que fa al darrer podem afegir que és una capella situada en un lloc elevat que permet veure una gran extensió de terreny. La vista des d'aquest lloc li permet comparar el color roig de les terres de Canet lo Roig i les de Rossell, més rosses.

2.11.2. Topònims de l'antic terme de Bel (annexat al terme de Rossell el 1972)

Bel (II, 397a51), poble. Li sembla segur que és nom preromà de la família iberobasca. En altres noms d'origen ibèric o aquità es troben mots com -BELEX o -BELS, que se solen interpretar com a 'negre'. En el basc comú *beltz* significa 'negre', idea que Coromines reforça apuntant topònims com el *Morral Negre* o la *Coma Negra*, propers a la població, i que fan referència al color negrós d'aquells paratges. Descarta altres pistes etimològiques també d'origen basc.

Bel (II, 398a45). Cognom que prové del nom del poble, propi de la zona propera al mateix poble.

Serra de Bel (II, 397a55). Referència documental al 1233.

Penya/Pena de Bel (II, 397a46ss) (V, 407a54) (VII, 292a57). Coromines sospita que havia dut primer un nom íntegrament aborigen i no format amb el romànic *Pena* (de PINNA 'merlet', les roques que ericen la cresta d'una muntanya de penyes es va comparar amb els merlets d'una fortalesa). Seria (*H*)ar(ri)-bel 'roca negra'. També creu possible relacionar-lo amb el nom basc *bela* 'corb', llavors *Pena de Bel* seria pròpiament una roca dels corbs, cosa que troba plausible ja que a l'antic terme de Bel hi ha la *Roca del Corb*. En el fons, creu que es pot haver superposat el color de l'animal, que és negre, amb el nom del color en general. Parla també del paratge natural *La Pena* (VI, 194a42), que podem considerar que és el que envolta l'esmentada *Pena de Bel*.

La Pica'l Cingle (VI, 221a20). Coromines ens defineix *pica* com 'peça de pedra, terrissa, etc., còncava i destinada a aigües o altres líquids'. En aquest cas es troba disposada sota un cinglera i recull l'aigua que cau del *xumador* (lloc per on surt l'aigua directament de la roca o del terra).

La Roca del Corb (*kórp*, amb o oberta) (III, 430b58) (II, 397b59). La situa poc més d'un quilòmetre al nord del poble, a l'altra banda del Barranc del Boveral. *Vid. te. Bellestar*.

L'Escorrinyer (III, 438a12), partida. Ha de venir de *els Corrunyers*, d'un derivat en -ARIUM de l'adjectiu CORNĒUS '(de fusta) de corner', que és el nom d'un arbust.

Barranc de l'Espinosa (la Spinosa) (IV, 127a51). Derivat d'*espina*.

L'Esquetge (IV, 470b55). Només l'esmenta quan diu que el Barranc de la *Junquera* baixa de *L'Esquetge*.

Lo Pla d'En Galí (IV, 295a35). Del NP germànic GALINDUS.

Barranc i mas de la Junquera (IV, 470b54). De *jonc*. Lloc amb abundància d'aquesta planta.

La font de Llabaix (V, 15a19). Es deu referir, per la distància a la població, a 5 minuts, a la font que actualment hem sentit com a *font de Baix*. Lliga l'explicació d'aquest ètim amb el del monestir de *Lavaix*, per a la interpretació del qual dona diverses possibilitats, totes relacionades amb l'aigua: la que el fa derivar de LAVAIOS o LAVADIOS, referit a llocs sovint inundats; de LAVARE 'rentar', o de LAVACLU, variant del llatí LAVACRUM, 'rentador'.

Cova Llampera (V, 34b19). Prové del grecollatí LAMPAS (-DIS) 'llàntia brillantor'. Podria venir de (CAVA) LAMPADARIA, 'cova il·luminada amb torxes'.

Moleta de la Morranda (V, 407a53), al NO de la Pena de Bel. Del basc *Murruandi-a* 'el morro gran', que donaria l'ètimon ibèric *MURRUANDA, i que, a través del mossàrab, ha perviscut fins a l'actualitat. Coromines considera el terme *morranda* com a peculiar del Maestrat amb el significat de cap de serrat o pla de serra menys elevat, però que acaba en morro abrupte, que és el sentit que té en els diversos topònims que ha recollit.

La Moleta'l Paller (VI, 137b46). De *paller* en sentit metafòric de "roques grans i vistents comparades amb la forma d'un paller."

Pulsiguer (VI, 303a27), turó. Ho relaciona amb el mot *seguer* 'rusc d'abelles silvestres en una penya'.

Font del Salse [sic] (VII, 30b30). Del ll. SALIX, -ICIS, que ha donat *salze*. En aquest cas, però, amb ensordiment de la -z- com apunta el mateix Coromines.

Lo Molló de Sant Jaume (V, 312a45). Del nom comú *molló* 'fita'.

Font de Vidal, font de la Vidala (VIII, 11a5). La sentí pronunciar de les dues maneres. Considera que ve de FONTEM VITALEM, que amb pronunciació arabitzada *fonçe biñale*, fou entès com a *fon de vidala* en català, a causa del timbre sonor del *t* emfàtic de l'àrab i la -e sentida -ä amb so *a* propi dels moriscos; més tard s'hi afegiria l'article.

El *Barranc del Boveral* (II, 398a2), el *Morral Negre* (II, 397b40) i el *Barranc dels Orons* (V, 15a20) només els esmenta.

2.2.12. Terme de la Salzadella

La Salzadella (VII, 30a53), poble. Del diminutiu de *salzada* 'lloc on hi ha plantats salzes', amb la freqüent dissimilació *e-é > a-é*. Coromines aconsellaria no modificar la grafia tradicional *Salzadella* en *Salzedella*, ja que amb *a* és ja la grafia medieval i la pronunciació que recollí en les enquestes.

Mas d'Altaba (II, 172a12). De l'àrab *tabc*, vulgar *tabac* 'conveni, pacte', que el català antic pronunciava *taba* 'plec de condicions d'un contracte'.

Mas del Bale (Batlle) (II, 381a1). Com mostra l'ús de l'article, vindrà majorment d'un apel·latiu de persones que foren batlles (al sud de l'Ebre pronunciat *bál·le*, i més sovint reduït a *bále*), no d'un nom propi.

Benifadrell (IV, 174a27), zona muntanyosa, apareix en un document antic del 1233. Hi ha dues arrels aràbigues distintes però semblants i totes dues podrien haver donat aquest resultat o, potser, que els dos significats arribessin a confluir: *hdr* (amb h aspirada) ‘estar present, habitar, viure-hi’; i *hḍr* ‘ser verd o verdós, acolorir-se’ i, eventualment, ‘ser frondós o fèrtil’. D’aquí, en sortiria *hādira*, en algunes fonts ‘lloc habitat per gent de sojorn fix’, però com que el vulgar hispànic ometia la *i* interna dels participis, es pronunciava *hádra*, amb el canvi normal de *h-* en *f-*. Si s’hi afegeix la terminació de superlatiu islàmic: *hádra él-Läh* en resulta el nostre *Fadrell*, ‘el bell *hadra*’ ‘la magnífica habitança’.

Benlliure (II, 416b11), cognom. Coromines fa derivar aquest nom de *Bellviure*. Diu que s’ha produït una simplificació fonètica de *belbí-* en *belí-*, probablement passant per *bellíure* geminada, que ha passat després a *Benlliure*. Sobre *Bellviure* comenta que ha d’admetre la possibilitat que no sigui més que una variant o al·lòtrop mossàrab de *Bellver* (BELLUM VIDERE), ja que el mossàrab, pertorbat per l’àrab, sovint té casos de *i* en lloc de *e* catalana (Ī).

Serra de Binabutos (II, 431a37). Es troba en un document de 1233, on apareix amb aquesta terminació llatinitzada, que deu estar per un *-abuts* real. D’un NP aràbic format per *Ibn/Ben* ‘fill’ i de l’arrel *cabad* ‘servir, obeir’. En conclusió (*I*)*ben-c Ab(b)ûd* > *Binabut*.

El Bovala(r) (III, 107a37), partida. *Vid. te.* Benicarló.

Mas de Burra (III, 149a19). Del nom de l’animal, *burro*.

Barranc del Cantalar (III, 245b8). Del català *cantal* ‘pedra grossa’ (derivat d’un prellatí CANT-).

Lo Castany (III, 304b40), partida. Derivat de CASTANEU, relacionat amb (SILVA) CASTANEA ‘bosc de castanyers’ (> *castanya*).

Pla de les Cogullades (III, 403a37), oït *kuguláes*. *Vid. te.* Cervera.

El Colomer (III, 413b21), partida. Derivat de *colom*, sobretot de *colomer* = *colomar* ‘torre de coloms’, lloc on es crien els coloms.

La Serra Comuna (III, 419b24) al trifini de la Salzadella amb les Coves de Vinromà i Tirig. De *comú*. S’usa en toponímia en el sentit de ‘emprius, terres o partides que són usades per una comunitat de veïns, que són propietat del comú’.

El Coquero (III, 478a40), partida. Del mossàrab *quqqu*, nom del *cucut* (ocell), que és un mot onomatopèic, imitació del cant de l’ocell. Diu que ocasionalment ha estat deformat ficant-hi els mots *coca* o *coquí* per por d’una al·lusió malèvola a *cugúcia*.

Toll de l’Escala (*Toll de la ‘Scala*), en el riu de Sant Albert (IV, 90b55). Relaciona el topònim Escala amb la idea de ‘grup de feixes escalonat en un vessant’.

Collet de Fideli (IV, 215b3). *Vid. te.* Alcalà.

Molí de Madonya (V, 230b40). De l’arrel àrab *thn* ‘moldre’, del qual provenen *mathan* (amb el mateix significat) i el seu participi *mathûn*. D’ací en deriva un adjectiu àrab nisba *al-mathûnīya*, el qual, amb trasllat de l’accent a la precedent síl·laba llarga: *l’a(l)madónia* donaria *madónya*, ja que l’emfàtica *t* sonora passa sovint a *d*.

Caseta de Montull (V, 295b8). *Vid. te.* Alcalà. Diu que també troba el nom en la forma *Montuy*, que considera un probable error de còpia per *uyl*.

Font del Moro (V, 402a8), *Coves del Moro* (V, 402a13) i *Roca del Moro* (V, 402a22). De l'ètnic MAURUS "habitant de Mauritània" a través de llegendes o pseudollegendes històriques, o per comparacions de forma d'una rocassa. Afegim que era bastant habitual de donar el nom dels moros a indrets dels quals no se'n coneixia l'origen, però que es consideraven molt antics en el temps.

Sabogues (VI, 453a42). Ens diu que sembla un NP, usat com sobrenom d'un pescador, i d'un paratge vora un riu. Apareix en el mateix paràgraf que el topònim *La Sabotxa*, de Torís, que fa derivar d'un SABOCĚA designant una pesquera d'aquests peixos (sabogues).

Lo Regués (VI, 329a38). *Vid. te.* Cervera.

Les Solades (VII, 149a49). Coromines va oir *Soláes*. Del ll. SÖLUM 'base, sòl, fons', en el sentit de 'el capdavall d'un lloc' 'allò que, en un paratge més gran, està al capdavall'.

La Teulera (VII, 272a37), veïnat. De *teula*.

La Tirada (VII, 276a32), partida. Coromines va oir *la tirâ*. Podria venir del fet que la gent tingués el costum de llançar pedres passant per aquell lloc.

Los Vilarets (VI, 29a17). *Vid. te.* Salzadella.

El Riu de Sant Albert (IV, 90b55). Només l'esmenta.

2.2.13. Terme de Sant Jordi

L'Amburget (II, 90b21), (II, 181b46), (III, 82a47), partida. De l'àrab *burğ* 'torre', probablement d'un plural aràbic *Al-burgāt*, pot ser *qalca 'l-burgāt* 'castell de les torres'. Coromines apunta que és un "lloc on recordo memòria d'un fort o castell."

Vinya Anguera o *Millanguera* (II, 199a31). Considera que pot ser derivat de *Énguera*, del qual ens diu que la hipòtesi més raonable és que vingui de ĪNGUĪNA 'costats, engonals.'

L'Avenc (II, 284b17), partida a la rocosa serra que separa aigües del riu Cervol i Barbiguera. Sobre *avenc* ens diu a la *DECat I 509a36* que és una 'cavitat subterrània de direcció quasi vertical', dit esp. d'aquelles que tenen aigua en el fons o per on s'engoleix o en degoteja un corrent, d'etimologia no assegurada però probablement indoeuropea, d'un *ABĪNKO-, derivat d'un nom indoeuropeu de l'aigua o corrent d'aigua.

La Barbiguera (II, 345b8), partida. *Vid. el punt 1. Topònims generals.*

Los Bobolàs (de dins i de fora) (III, 107a47). *Vid. te.* Benicarló.

Los Codinassos (III, 400a46). Diu Coromines que probablement derivat de *Codinars*. *Vid. te.* Coratxà.

L'Espona (IV, 136b8). “Un cingle o pendent d'un prat o camp, o camí, de vegades d'un curs d'aigua.” Del ll. SPÖNDA ‘carcassa o fustam del llit’ (damunt la qual es posa qui s'asseu a la vora del llit) (*DECat III 662a33*).

Caseta dels Fornets (IV, 263b15). De l'àrab *fûrn* ‘forn’, d'aquí el plural femení *furnät*, d'on surt aquest topònim.

Les Melilles (V, 247a6), partida. De l'àrab *al-mälilya* > *Melilla* o *Malilla* ‘el camí fressat’. Explica el topònim prenent com a base el fet que un *Malilla* proper a València designa un camí, i també el camí de Melilla a Vila-real, això el porta a relacionar-ho particularment amb l'accepció de ‘camí fressat, molt trepitjat’.

Montells (V, 344a27), partida. Del ll. MONTĪCŪLUS “muntanyeta” o del plural.

Los Moros (V, 402b5), partida. *Vid.* te. Salzadella.

Els Novals (V, 465b16), (*V, 479b49*) partida. Del ll. NOVALES ‘terreny que van artigant, artigues, rompudes’.

Palmeral (VI, 149b14). *Vid.* te. Peníscola.

Closa i hort del Racó (VI, 321b60). De l'àrab vulgar *rukún* ‘racó’.

La Senienca (VII, 104a15). *Vid.* el punt 1. *Topònims generals*.

Les Turmetes (VII, 305a18), petits singles. Derivat de *torm*, dins d'un grup on el radical es presenta en la forma *Turm-* per una metafonia. *Torm* té un origen incert, probablement preromà. (*DECat VIII 598b60*).

Les Verdaletes (II, 355a21). El relaciona amb altres topònims (per ex. *Els Bardals* a Fageca o *El Bardalet* a Confrides), heretats del mossàrab BARR-ARIA que considera que podrien tenir el significat de *barrera*, en el sentit de límit de terme o partició.

Pla del Vicari (VIII, 9b26). Del ll. VICARIUS ‘el que té les *vices* o representació d'un poderós de més autoritat’.

Vilars-bessons (VIII, 58b17). *Vid.* te. Càlig.

Els Vinyets (VIII, 77b48). Derivat de *vinya*, camps de *vinya*. Del llatí VĪNĒTUM, amb el mateix significat, devia aparèixer la forma **Vinet*, que va canviar a *vinyet* per influència dels concurrents *vinyals* o *vinyar*.

El Camí dels Pals (III, 366a23). Només l'esmenta.

2.2.14. Terme de Sant Mateu

Adzuara (II, 271a9), cognom antic. Esmenta un Miquel Adzuara de Sant Mateu en un document de 1443.

Coll de l'Agramunta (II, 22b4), “sota el poble i pujant a una collada,” anotat anteriorment per A. G.^a Girona [*sic*] com a *Camp d'Agramunt* (II, 22b5). De ACREM MONTEM ‘turó escarpat, aspre’. Pensem que caldria considerar la possibilitat que l'origen es trobés en un NP, com sembla indicar la preposició *de* i la feminització.

La Alcaterra (III, 286b39). Suposa Coromines que accentuada en la *a* final. Topònim antic d'una partida dels afores, citada entre la *Font de Morella* i el *Camí del Boverot* en el *Llibre de Fundacions* de l'església de Sant Mateu, ss. XIII-XVI. El mot àrab més probable és *râh* o *râha*, de l'arrel *ruh* amb el sentit 'descansar', 'sentir benestar', 'millorar'. El primer terme en aquest topònim que comentem és potser *calqat*, nom d'unitat corresponent a *calq* 'objecte preciós'.

L'Anduronet (II, 190b33) (VI, 78b38). *Vid. te.* La Jana.

Carrer d'Anyor (II, 186b49). Del genèric *an-nâcûr* 'les sínies'. Gràcies a investigacions recents és sabut que es tracta de l'aglutinació *En Llor*, de manera que té l'origen en un antropònim.

L'Artola (Les Artoles) (II, 259a39). *Vid. te.* Alcalà.

Barranc de Bebifalquell (II, 289b6), nom antic citat repetidament entre les partides del Molló i del Coll de les Piques, i abans de Vila Gros, Font d'en Tosca i Marrades de Xert, en el *Llibre de Fundacions* (1360-70). De l'àrab *al-bâb al-fauqîâ* 'el portal de dalt, la porta superior'. Com que la *î* rere *q* sona *e* tancada i els moriscos pronunciaven la *-a* com una *e* oberta, els nostres pobladors oïen *-faykeye*, ultracatalanitzat en *-falquey*, *-falquell*.

La Barona (II, 351a45), turó al sud de *La Bastida*. Deu ser adjectivació femenina del NP *Baró*.

Els Bassots (II, 371b56). Derivat de *bassa*.

Bes(s)alduch (III, 191b13), cognom, pronunciat *besaldúk*. Posa en interrogant si potser seria *Bassa del duc* (ocell).

Carrer de Bonaire (III, 63a27). Paraula composta amb l'adjectiu *bo(n)*.

Bonfill (III, 45a36), cognom. *Vid. te.* Castell de Cabres.

El Borrull (II, 361b31). *Vid. te.* Bellestar.

Burch (III, 147a9), cognom antic 1381. Metàtesi arabitzant del mossàrab *bruqos* 'bruc'.

Los Bustals (III, 153a43). Nom de lloc molt freqüent en el Nord valencià per a partides no conreades, sens dubte una varietat de devesa.

Coll de Calito (III, 194a11). Tot i considerar que presenta problemes etimològics, ens diu que és molt probable que sigui un mossarabisme de CARECTUM 'carritzar', que alhora és un col·lectiu de CARICEM 'càrritx'.

Lo Campo o *Los Campos* (III, 226a42). Mossarabisme que prové del ll. CAMPUS 'plana'. La *-o* és resultat de la conservació per part dels parlants mossàrabs de la *-U* llatina que la toponímia i alguns mots de la llengua comuna han conservat.

Carruana (III, 293b58), partida. És probable que derivi del nom de la ciutat tunisenca de *Qayrawân*, que alhora prové de l'àrab *qairawân* (del persa *kārawân*) 'caravana, rècua de cavalleries'.

Barranc de Cavallé(r) (III, 344b10), partida. Podria venir de *cavaller*, pel fet de ser llocs alts dalt d'una serra per comparació al cavaller damunt del cavall. No

obstant, pensem que en aquest cas no es tracta de cap lloc elevat, més aviat al contrari, potser caldria pensar que es refereix a un NP.

Collet de les Forques (IV, 264b9). *Vid. te.* Càlig.

Assegador de França (IV, 274b18), partida. Nom donat pels pastors, al·lusiu a la direcció Nord d'aquesta carrerada (que tira cap a França).

Torre del Palomar (VI, 146a52), gran casa senyorial. Del ll. PALUMBES 'colom silvestre'.

Paraire (VI, 156b3), cognom (*peráire*). Paraire 'assaonador de pells'.

Serral de Parra (VI, 164a10) i *Carrer de les Parres* (VI, 164a10). Del mot d'origen preindoeuropeu *parra*, transmès pel germànic, designà primerament una glorieta o *parral* (no un cep de vinya enfiladís).

Clot de les Pastores (VI, 166b44), un toll. De PASCERE 'pasturar'.

Los Planassos de don Bertran (VI, 235b43). Defineix planàs com a terme propi del Maestrat on designa un pla bastant extens. Pla, del ll. PLANUNS, -A, -UM 'pla'.

La Quatremitjana (VI, 312b7), (a S. Mateu) o *Quartamitjana* (a Salzadella, on recull "camí de la Quartamitjana"), extensa partida dins el terme de Sant Mateu, sobreixint-ne pel SO, cap als de la Salzadella i de Tírig, avui despoblada, abans ben habitada (i amb semi-independència administrativa definida en concepte de 'quadra'). De CORTE MEDIANA, situada entremig d'altres CORTES o poblacions senyorials: Sant Mateu, la Salzadella i Tírig. Del llatí clàssic COHORS, -TIS, contret en CORTE, en el sentit de 'casa alodial' o 'població senyorial', que va passar després a mas amb dependències per al bestiar. El mossàrab **Cortemijana*, ultracorregit en *Quartemijana*, s'alterà fàcilment, per via fonètica, a la Salzadella en *Quartamitjana* (*kuartamižana*) i a Sant Mateu en *Quartemijana* (*kuatremitčana*), a la qual cosa no podia deixar d'ajudar la influència de quadra, que inequívocament es feu sentir en la grafia notarial *Quadramijana*.

Barranc del Salt (VI, 453b3). Comenta que és un nom que es repeteix molt designant barrancs i racons per on salta l'aigua.

Les Solsides (VII, 172a46). *Vid. te.* Alcalà.

Sorlí (VI, 456b8), cognom. *Vid. te.* Benicarló

Coll dels Tintorers (VII, 274b57). De tint, l'antic participi de *tenyir* substantivat. Els tintorers eren els qui tenyien la roba.

Font dels Tolls (VII, 285b34) i *El Toll* (VII, 285b34), nom de tota l'alta clotada del riu de les Comes. De TÛLLO- reducció del mot cèltic TUKS-LO-, pròpiament 'forat'. *Toll* té el significat de 'gorga, clot d'aigua'.

La Bastida (II, 351a46) i el *Riu de les Comes* (VII, 285b35). Només els esmenta.

2.2.15. Terme de Santa Magdalena de Polpís

Polpís (VI, 253a14). Coromines va oir *pulpís*. De la variant *PLOPPETOS (< POPULĒTUM) 'pollancreda'. L'àrab canvia *Plop-* en *Polp-* i el pronuncià *polpís*,

que van grafiar *Polpiç*, que coincidia amb les paraules catalanes derivades de -ICIUM, per això va passar a *polpís*.

Barranquet de les Ànimes (II, 199b10). Dona diverses possibles explicacions: els noms que s'inspiren en obres devotes (ermites, capella de), en un que va captant per les ànimes, o en una persona que s'apareix, de cop, com ànima en pena o amb mals fins. No aclareix a quin dels sentits correspon aquest topònim.

Barranc del Boixar (III, 48a31). Pronunciat *buišá*. Del nom de la planta.

Barranc del Castell (III, 305b27) (VI, 454a50), partida i *Coves del Castell* (III, 305b27), partida. Del nom *castell*. En aquest cas referit al castell de Polpís.

La Covarxella (III, 460a11), mallada. Derivat de cova provinent d'un *COPERCELLA extret del llatí COOPERCULUM 'cobricel, lloc tapat'.

Coll de Fosses (IV, 269a44) i *Corral del Coll de Fosses* (IV, 269a44). Dins de l'article *fossa*. No en dona cap explicació, de la qual cosa es pot deduir que és el significat d'aquesta paraula.

El Garroferalet (IV, 324b55), partida. Nom col·lectiu derivat de *garrofa*.

El Morral (V, 407a39). Tossal o penyal que impressiona per la gran prominència. Derivat de morro.

La Palmera (VI, 144b11). *Vid. te.* Peníscola.

Barranc de Romí (VI, 408b27). De l'àrab *ar-rūmī* 'el cristià'.

Mas d'El Roset (VI, 429a19). Col·lectiu antic del nom de la planta, rosa, de ROSĒTUM.

Cova Santa (VI, 454a50). D'un SANCTUS de formació tardana, quasi catalana. Diverses Cova Santa, que sobretot prenen nom de les concrecions naturals de tosca –estalactites i estalagmites comparades amb canelobres–. En concret, referit al nostre topònim, diu que el seu informant indicava que “perquè hi ha tot de *sants*, naturals.”

Castell de Santa Magdalena / Mas de Vallterra / mas de Polpís. Noms amb què és o era conegut el castell de Polpís.

Corral del Sotarro (VI, 456b26). Es pot enllaçar amb el tipus *Soterranya*, *-tarrenya* (< SUBTERRANEA) com a derivat regressiu; o bé de **Sotarror* SUBTERIORE 'inferior, de sota', amb reculada accentual segons la norma de l'àrab vulgar.

Les Talaies (VII, 210b37), serra i partida a l'entorn. *Vid. te.* Alcalà.

Mas de Xerpa (VIII, 116b22). Pot ser un cas d'arcaisme lèxic propi del mossàrab, provinent del llatí clàssic SCĪRPUS [*sic*] 'vímet'.

2.2.16. Terme de Sant Rafael

Balada (II, 315a47), cognom. De l'àrab *ballâca* 'remolí, engolidor', amb ultracorrecció -âa en -âda.

Barranc de la Barbeguera (II, 345b10). *Vid. el punt 1. Topònims generals.*

Citrona (III, 377b55), partida. Sembla venir d'un derivat *citelona*, amb *l/r* morisca. Per poder entendre aquesta explicació cal dir que abans havia explicat l'origen de *Citel·la* (nom d'una part de la vila de Móra d'Ebre que devia haver estat fortificada), del qual diu que és un diminutiu del mossàrab *cite* < del llatí CIVITAS 'ciutat'. En el cas de Sant Rafael, però, considerem que el significat de ciutat és molt allunyat de la realitat d'aquest topònim.

2.2.17. Terme de Traiguera

Traiguera (VII, 336a24), poble. De VALLIS TRĪTĪCARIA "vall productora de blat," derivat del ll. clàssic TRĪTĪCUM, partint del ll. vulgar. TRĪDĪCU d'on *trieguera* i amb transposició de les vocals, *traiguera*.

La Barbeguera (II, 345b9). Vid. el punt 0. *Topònims generals*.

El Bustal (III, 153a41), partida, i *Bustalet* (III, 153a43). Vid. te. Sant Mateu.

Codempòlos (III, 395a57), partida. De CODICES PULLOS 'soques que rebroten' o de PŪPULOS 'pollanques' on *-l-l* s'hauria dissimilat en *-n-l*.

Les Esqueroles (IV, 113b33). Sospita que ve de *esklezerola*, diminutiu de *esclesa*, forma mossàrab de ECLESIA, amb dissimilació.

Fordanyones (IV, 254a7), partida. De FONTE, per via mossàrab. De *FONTANIONES, derivat de FONTANA. En el nostre mossàrab, diu Coromines, el *t* àrab passa a *d* i Fondanyónes, sofrí la dissimilació *n-n* > *r-n*.

Pompanés (VI, 254b1). Ens ofereix dues explicacions etimològiques: de *Pou d'En Panés*, NP, o potser més aviat *ponts peners* o *pous peners* 'penyalosos' derivat de *pena* 'roca'.

Avenc de Pruna (VI, 285b2). De PRUNUS, on sembla que ha mantingut el sentit de 'gran esbarzer' que aquesta paraula tenia en llatí. Del nostre topònim explica que els avencs o coves sovint estan mig tapats per gatoses.

Regatxols (VI, 363a43), partida. Vid. te. Castell de Cabres.

El Rodejo (VI, 418a38), partida. Derivat del mot *rodejar*, que es deu explicar per un meandre del barranc o un revolt de camí.

Lo Torrelló (VII, 317b49), turó. Derivat de *torre*.

2.2.18. Terme de Vinaròs

Vinaròs (VIII, 74a44), poble. Evidentment de l'àrab *Ibn Arûds* o *Ibn al-Arûs*, pròpiament 'el fill del nuvi' o 'el (lloc) del nuvi'.

Anglés (II, 196a14), cognom. De ECLĒSIS 'a les esglésies'.

Lo Cocó de Barona (II, 351a52) i *Forn de Barana* (II, 351a52). Comenta que va obtenir informació "desconfiable i contradictòria" d'aquests dos topònims. La informació sobre el primer era la següent: "eren dos germans, ell *Barano*, i ella, *Barona*." Coromines suposa que es tracta d'una partida un poc extensa: *baronada*, adjectiu derivat del NP, amb haplogogies i en part adaptació al gènere masculí de *cocó* i *molí*.

Les Barretes (VII, 174a50). Rocam submarí davant Vinaròs. No en fa més comentari.

Miquel de Batana (II, 374a38), NP. De l'àrab *baṭṭān*, ètimon del mot català *batan* 'molí batedor de cuiros.'

Biscarro (III, 23a18). Cognom. *Vid. te.* Alcalà.

Lo Fondo de Bòla (III, 53a16). Deu venir d'un malnom, amb un sentit general com 'el de les boles', 'el jugador de bola', etc.

Corral de Borrasca (III, 52b39). *Vid. te.* Fredes.

Callau (III, 195a18), cognom. Prové d'un antic mot de substrat manllevat al cèltic: KALIAUO- 'roc, pedra'.

Chellida (IV, 342b10), cognom. Coromines va oir *čilida*. Creu que l'única grafia correcta del cognom és *Gellida*, per més que s'hi ha estès la grafia *Chillida*. Té l'origen en el nom de la població de Gelida, a l'Alt Penedès. De l'àrab *gälid*, -*ida*, amb la idea de 'força, duresa ferma'. Apunta, també, la possibilitat que no derivés d'aquest adjectiu, sinó substantivat directament com a nom de lloc, sigui en el sentit de 'posició ferma, resistent' o en la de gelor, en què coincideix amb l'arrel romànica de *gelar*.

Les Faixes (IV, 184a54), partida. *Vid. te.* Coratxà.

La Figolla (IV, 216b15), finca prop del Mas de Mestres. Sembla forma mossàrab derivada del llatí FICŪLNĒA 'figueres'.

Garrotxa (IV, 325b9), muntanya. *Vid. te.* Cervera.

La Llevatera (V, 73a31), partida. Del llatí GLEBATA 'gleva', amb la -T- intervocàlica conservada sorda per la fonètica mossàrab.

Pou de Mangrano (V, 133A43). Del fruit *mangrana* 'Punica Granatum'. Afegiríem que potser es tracta d'un NP.

L'Hort de Masdemont (V, 214a33). Només l'esmenta dins de l'article selecció de compostos de *MAS*.

Mira (V, 278b44), cognom. Del NP medieval Mir, d'origen germànic. Comenta Coromines que el fet que aquest NP i NL sigui tan freqüent al País Valencià i Mallorca i absent o molt rar al Principat es pot explicar suposant que en aquests territoris el NP català serví de "tapadora" del nom de morisques que pretenien ser filles d'un *amîr* ('comandant' en àrab) o eren d'un moro que es deia '*Amîr*'.

La Montera (V, 344a46), partida. De *monter* 'munt, pila de terra', en aquest cas un augmentatiu femení.

La Parreta (VI, 164a23). *Vid. te.* Sant Mateu.

Pou de Pena-roja (VI, 193b31). De PINNA RUBEA 'penya roja'.

La Redonda (VI, 313a34) (VI, 419b40), partida. *Vid. te.* Alcalà.

Els Racons (VI, 322a4). *Vid. te.* Sant Jordi.

El Saldonà / Lo Saudonà (VII, 14a55). *Vid.* te. Alcalà. La forma *Saudonà* és més antiga.

Placeta de Santém (VII, 41b9), dins la ciutat de Vinaròs. Deformació de Sant Elm.

Torre del Sòl del Riu (VII, 149a37), allà on desemboca el riu de la Sénia. Del ll. SÖLUM ‘el capdavall d’un lloc’.

Talavera (VII, 215b12) cognom. De TALABARIA, -ARIO, d’un compost de la família celta TALO-, TALA- ‘lloc frontal’ en combinació amb un segon membre -BARO-, -BARI-.

Mas Tarragó (VII, 241a12). Del nom de persona *Tarragó*, que ha conservat la forma TARRACO, -ON dels clàssics. Diu que s’ha conservat com a nom d’una sèrie de masos antics, entre els quals el de Vinaròs, tot i que precisa que no tots ells, potser, de caràcter postantroponímic.

Tonda (VII, 199a46), cognom matern d’un vell de Vinaròs. Nom mossàrab pel manteniment de *nd*. Ens remet a l’article *Tona*, on estableix que *Tona* té un origen cèltic, i relacionat amb l’origen de *tona* ‘bóta, cubell’.

Vilars (VIII, 58b15), partida rural. *Vid.* el punt 1. *Topònims generals*.

Lo camí de Xivert (VIII, 135b27). “El que travessa el terme de Vinaròs, anant des del *Rajolar* d’Ulldecona cap al cementiri de Benicarló i enllà.” *Vid.* te. Alcalà.

El *Caminàs de Cervol* (III, 366a29) i el *Mas de Mestres* (IV, 216b15). Només els esmenta.

2.2.19. Terme de Xert

Xert (VIII, 124b13) (referència a VI, 91a40), poble. Coromines considera aquest nom d’origen indoeuropeu preromà, d’arrel ibèrica, CERTIS, per la terminació -TIS molt usual en les formacions abstractes de totes les llengües indoeuropees. També ho relaciona amb l’arrel indoeuropea KER- amb el significat de ‘tallar’, que es pot relacionar amb els cingles que envolten aquesta població.

Font de l’Albi (II, 84b24). Del llatí ALVEUM ‘obi, cóm’.

L’Almud (II, 163a29) / *Almud* (V, 417a35). Metàfora comparant un turó cònic amb la forma d’un almud de gra.

La Barcella (II, 347a1), (V, 424a40), un dels massissos penyalosos que enronden el poble. El nom ve de l’atuell de mesura *barcella*. Al *DECat* I, 642b42 explica que ha estat comú de comparar-hi un turó de forma cònica referint-se a la de Xert.

Lo Cavallo (III, 345a56), referit a cims o paratges d’alta muntanya. *Vid.* te. Cervera.

Enroig (IV, 67b8), dependència del terme de Xert. Potser postantroponímic format per l’aglutinació de l’article personal *en* i el sobrenom de persona *Roig*.

Montogordo (V, 342b46), tossal. Del ll. MONS, MONTIS ‘muntanya’. Nom típicament mossàrab per la conservació de les finals i també per la dilació vocàlica subsegüent (*Monto-*).

La Mola'l Murà (V, 390b46) (V, 424a38), una de les masses penyaloses que rodegen Xert. Diu Coromines que és discutible l'etimologia d'aquest topònim i deixa en suspens la decisió, sobretot entre dues hipòtesis: si és *Murà*, un col·lectiu insòlit de *mur* [**murà(r)*]; o pot ser una construcció arabitzada amb dual *mola al-murâ(ni)*, '(mola) dels dos murs' (entre el de la *Barcella* i el de la *Mola Alta*). Diu també que no pot ser *murada*, reducció d'un tipus propi del valencià central, no pas d'aquesta comarca.

Barranc de l'Os (o oberta) (VI, 91b9) (VI, 99a36). En la primera referència, apareix com un homònim d'*Os de Balaguer*, municipi de la Noguera. No n'aclareix, però, l'origen toponímic. En la segona, ja queda més clar, troba "vayll de Ors" en un document del segle XIV, però diu que avui l'anomenen *Barranc de l'Os* (o oberta). Conclou que, com amb el temps s'ha perdut el record dels óssos, el mot s'ha alterat i la seva vocal s'ha confós amb la de l'òs.

Vall de la Pea (VI, 114a50), nom antic, apareix a l'afrontament de Xert al 1322. De PĚDĪA o PĚDĚA, degué ser un mot del ll. vulgar hispànic (potser derivat de PEDEM 'peu') amb el significat 'falca', 'puntal', 'trava', i d'ací 'parany' (per caçar animals). D'aquí el mossàrab *peia* amb aquest mateix significat.

La Picossa (VI, 220b49). El considera un derivat oronímic mossàrab femení dins de l'article pic, amb el significat de cim de muntanya.

Planvilar (VI, 235b31). Compost derivat del ll. PLANUS, -A, -UM. Segons Coromines es conserva la -n per un ús proclític.

Lo Povatxo (VI, 274b25) (VI, 287b55). Del ll. PUTEOLUM 'pouet', diminutiu de PUTEUS, que més que a un vertader pou, pot fer referència a un dels engolidors que es produeixen en les zones pantanoses. En aquest cas, s'ha eliminat -TI-, com en català, però presenta trets fonètics mossàrabs, la presència de *č* i *o* final.

Els Rossellanos (VI, 376a22), partida. De l'àrab *ra's al-cain* 'cap (o punt de partida) de la deu d'un corrent d'aigua'.

Cova Serrada (VI, 456a4). De *serrat* en el sentit de 'densíssim, estret' (del llatí SERARE), d'on el dialectal *serrat*, -ada 'closa'.

La Talaiola (VII, 210b49), cim dels Ports de Morella en el trifini de Vallibona, Xert i Canet lo Roig. *Vid.* terme d'Alcalà.

Vayll de la Tea (II, 267b52), nom de lloc antic que apareix als Privilegis de Sant Mateu, al 1322 i que els pràctics del país l'identifiquen amb el barranc de la *Cova* o *Coveta de la Tea* (II, 267b55). De l'arrel àrab *ṭwy* 'redoblar, plegar', probablement *aṭ-ṭāya* 'amb un sentit com 'el terraplè, l'avantmur'.

La Tormera (IV, 23b31). *Vid.* te. Rossell.

Turmell (VII, 305a21), serra i cim del Turmell, entre els termes de Vallibona i Xert, és el punt culminant que separa la vall de Vallibona, de les de Xert i Vallivana. *Vid.* te. Sant Jordi.

La Mola Alta (V, 424a40). Només l'esmenta.

3. Final

A partir d'aquest buidatge, els estudiosos o persones interessades podran, d'entrada, saber quins noms va recollir Coromines, alguns dels quals potser ja han estat oblidats o s'han canviat per uns altres, i conèixer què en va dir. També se'n podrà fer una anàlisi crítica, com ara comprovar alguns possibles errors de localització i contrastar i revisar-ne l'etimologia. Pel que fa a la qüestió etimològica, ja hem apuntat alguns casos en què és molt possible un origen antroponímic d'alguns d'aquest topònims, però que caldria concretar a partir del coneixement dels noms de persona o renoms d'aquell municipi, cosa que per a Coromines resultava llavors una tasca bastant difícil d'estudiar. Igualment, s'hauria de revisar, a la vista de nous estudis o de noves aportacions a l'onomàstica, per exemple, tot el que fa referència als mossarabismes. El més important, però, és la immensa tasca que amb un gran esforç i una gran saviesa va fer el mestre, que ens ha esperonat a continuar allò que ell, com a màxim exponent, va començar en reconeixement a uns noms que venen de temps immemorials, arrelats a la terra i a la gent.

Obres citades

Atles lingüístic de la Comunitat Valenciana. (En premsa).

DCVB = Alcover, A. Ma & F. de Borja Moll. *Diccionari català-valencià-balear*. Palma: Editorial Moll, 1930-1962. 10 vol.

DECat = Coromines, J. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial/La Caixa, 1980-2001. 10 vols.

Ferrer, J., & J. Pujadas, amb la col·laboració de C. Duarte i À. Maduella. *Àlbum Joan Coromines*. Barcelona: Ajuntament de Pineda de Mar/Curial Edicions Catalanes, 1997.

OnCat = Coromines, J. *Onomasticon Cataloniae. Els noms de lloc i noms de persona de totes les terres de llengua catalana*. Barcelona: Curial/La Caixa, 1989-1997. 8 vols.

Puig, J. “El «Llibre dels Privilegis de Catí» (continuació).” *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* XIV (1933): 342-351.